

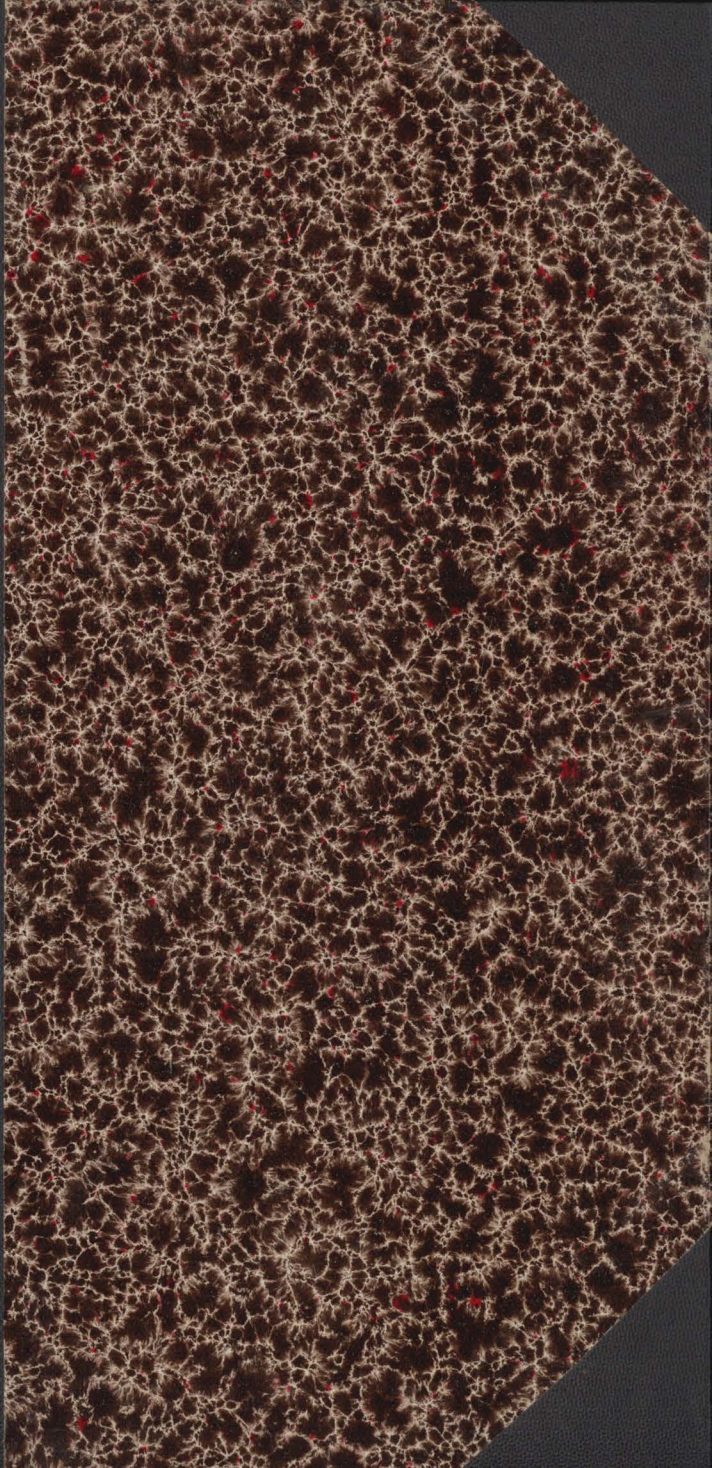

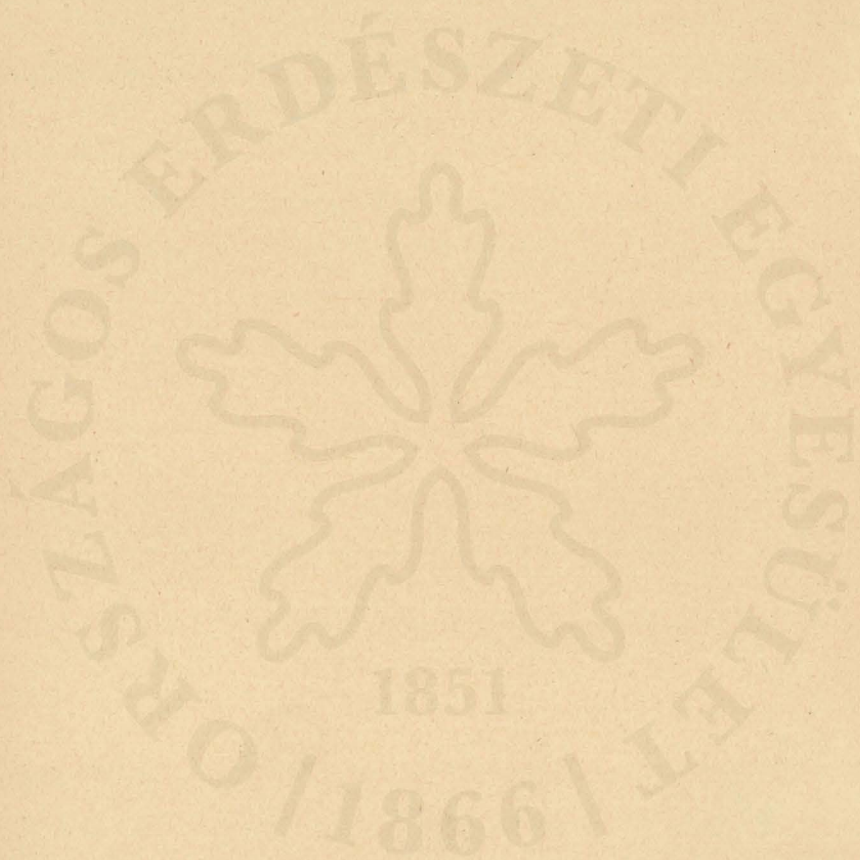
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

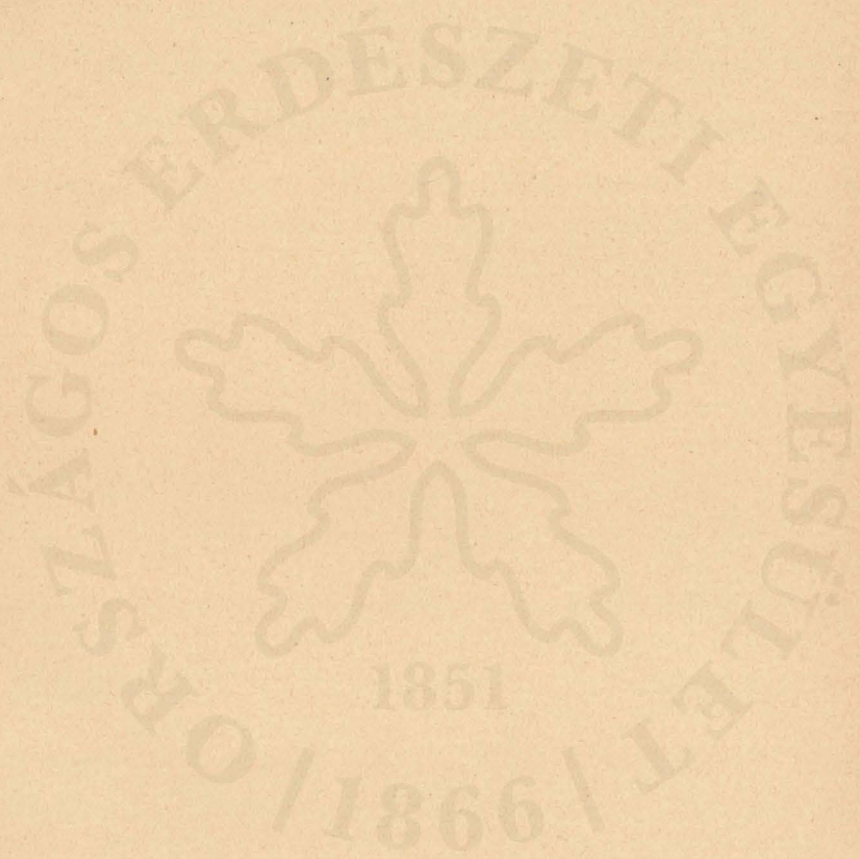
THE HISTORY OF THE UNITED STATES

BY JOHN P. STANTON

6

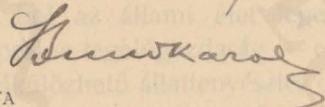

ELŐADÓI TERVEZET

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
ÁLTAL A LEGELŐGAZDASÁGI TÖRVÉNY
MEGALKOTÁSA ÉRDEKÉBEN TEENDŐ
JAVASLATHOZ

IRTA

TÉGLÁS KÁROLY

m. k. erdőtanácsos, főiskolai tanár

I/S
I.

BUDAPEST

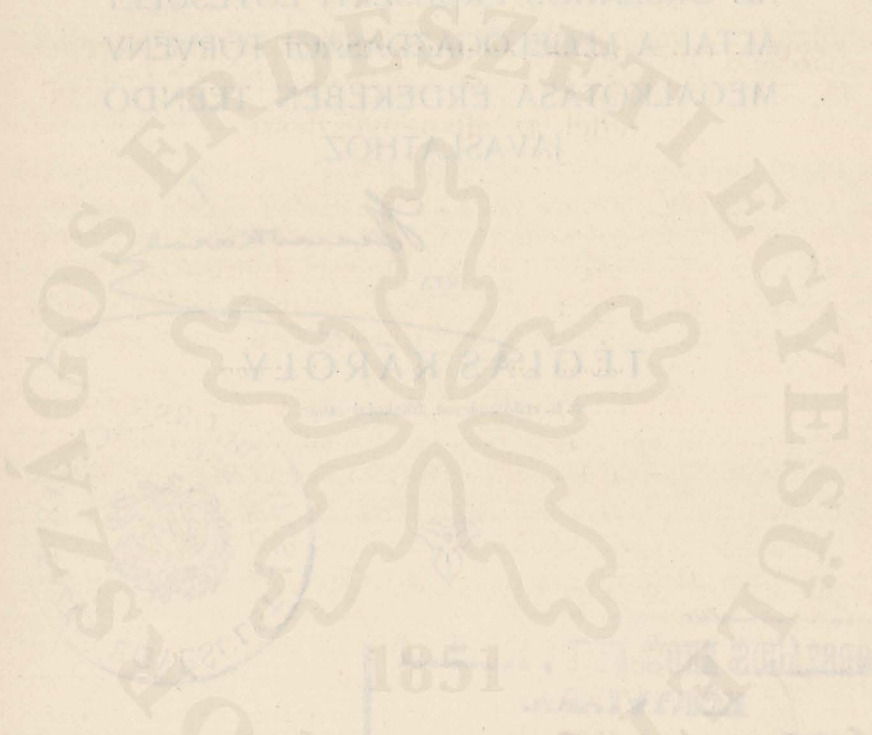
"Pátria" irodalmi vállalat és nyomdai részvénytársaság nyomása

1905

OEE Könyvtár
Áll.Éll. 2018

ELŐADÓI TERVEZET

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
ÁLTAL A KÖZÖSSÉGI ÉRTÉKELÉS
MÉGLÉNYEZÉSÉRE ELKÉSZÍTETT
JAVASLATOK

1851
AK. 1866
1866
1866

BUDAPEST

I.

Legelőgazdaságunk államgazdasági jelentőségének és mai állapotának rövid jellegzése, különös tekintettel az állattenyésztésre.

Földmivelő országunkban, a hol az állami élet legerősebb alapját ma is a mezőgazdaság képezi, a legelőgazdaság — egyfelől mint a mezőgazdaságban nem nélkülözhető állattenyésztés okszerű gyakorlatának mellőzhetlenül szükséges tényezője, másfelől pedig mint az általános gazdasági kultúra emelésének egyik igen határos eszköze — kiváló államgazdasági jelentőséggel bír.

Fontosságának legközvetlenebb bizonyítékát és értékmérőjét abban a hatásban találjuk, a melyet 2 milliárd koronánál magasabb értéket képviselő állatállományunk fentartására és okszerű fejlesztésére, illetőleg állattenyésztésünkre gyakorolhat.

E hatás megvilágítása érdekében csak azon ismeretes gazdasági tételre kell utalnunk, mely szerint *az állatállomány felfrissítését és kiegészítését legcélszerűbb legelőn nevelt állatokkal biztosítani, a melyek a tapasztalat kétségbevonhatlan tanúsága szerint, úgy a szoros értelemben vett gazdasági használatra, mint tenyésztésre, tejgazdaságra, hizlalásra és kereskedelmi célokra keresettebbek mint az istálón (és esetleg kifutón) nevelt állatok, mert erőteljesebb fejlődésük, szívósabb és elégülékenyebb természetük s betegségekkel szemben sokkal nagyobb ellenálló képességük, minden tekintetben az utóbbiak fölé emelik.*

Ebből nyilvánvaló, hogy az állatállományban rejlő legnagyobb gazdasági forgótókének gyarapodását legcélszerűbben a legelőn való állatnevelés megfelelő fejlesztése segélyével biztosíthatjuk; ehhez pedig önként érthetőleg feltétlenül szükséges, hogy *olyan legelőgazdaságunk legyen, mely állattenyésztésünk legelőigényeit*

minden tekintetben teljesen kielégítheti. Ettől függ első sorban az állattenyésztés minőség- és mennyiségbeli fejlesztését célzó törekvéseink sikere.

Ha tehát el is tekintünk azon általánosan ismert kiváló közgazdasági előnyöktől, a melyeket egyfelől a legelők termőképességének óvása és lehető fokozása, másfelől a rendszeres legelőgazdasággal karöltve, nagy arányokra fejleszthető tejgazdaság dus hasznai révén nyerhetünk: csupán az előbb jelzett egyetlen szempontból indulva is teljes jogosultsággal hangoztathatjuk legelőgazdaságunk kiváló államgazdasági jelentőségét, s már ezen az alapon is bizvást állíthatjuk, hogy államgazdasági szempontból végzetes és következményeivel *gazdasági függetlenségünket is veszélyeztető hibát követnénk el, ha a mezőgazdaság belterjességével örvendetesen gyarapodó takarmánytermesztésnek az állatgazdaságra gyakorolt kedvező hatásán megnyugodva, legelőgazdaságunk fejlesztésének nem szentelnénk kellő figyelmet és illetőleg nem lennénk azon, hogy a célszerűség követelményeihez képest legeltetésre használandó területeinket állattenyésztésünk legelőigényeinek teljes és állandó kielégítésére minden tekintetben képessékké tegyük.*

Nagy hiba volna ez annyival inkább, mivel gazdasági viszonyaink olyanok, hogy *legelőgazdaságunk fejlesztését sok tekintetben csak általános gazdasági kulturánk mérhetlen kárával mellőzhetnők*, míg céltudatos felkarolása útján Schweiz nagyhirű állattenyésztésével győzelmes versenyre állítható állattenyésztésnek adhatunk biztos alapot, melynek hasznai mezőgazdaságunk erősítése mellett, kereskedelmünk és gazdasági iparunk fejlesztésére is kiválóan kedvező hatással lennének.

A természet által a szoros értelemben vett földmivelés kultiválására alkotott sik- és dombvidékeinket körülölelő hatalmas hegykoszoruink, a hol 6,361.265 *kh*-nyi legelőinknek több mint 70%-a — köztük közel másfél millió *kh*. havasi legelő — terület el és erdőségeink uralkodó zöme virul, ellenben szántás-vetésre alkalmas terület kevés van s a termőhelyi viszonyok az értékesebb gazdasági növények termesztését ezeken is erősen korlátozzák, természetadta gazdasági viszonyaikkal félreérthetetlenül arra utalnak, hogy ott mezőgazdaságunk erősségét a rendszeres legelőgazda-

sággal kapcsolatos okszerű állattenyésztésben keressük és ezeket fejlesszük úgy, hogy *a hegyégi legelők ismert előnyeinel fogva legcélszerűbben ott nevelhető állatfajaink állományának fentartását és kiegészítését hegyvidékeink egész hazánkra nézve is szolgálhassák.*

Természetadta viszonyainkhoz mérten kétségkívül így teremthetnők meg a legmegfelelőbb gazdasági helyzetet, a melyben hazánk egyes vidékeinek gazdaságai legtermészetesebb erőforrásaik szerint fejlődve, egymás gazdaságát akként támogatnák és egészítenék ki, hogy mezőgazdaságunk az önálló gyarapodás minden tényezőjével a neki legalkalmasabb helyen rendelkeznek.

Hogy ezzel általános gazdasági kulturánk javára milyen nagyértékű előnyöket biztosítanánk és mennyivel megkönnyíthetnők szociális bajaink orvoslását is, azt a fentiek után bizonyára fölösleges volna továbbmenőleg fejtegetnünk.

Az előadottak a nélkül is elég meggyőzően igazolják, hogy *legelőgazdaságunk intenzív fejlesztésére feltétlen szükségünk van, ha azt akarjuk, hogy mezőgazdaságunk minden vonalon a természetadta viszonyokhoz alkalmazkodó egészséges fejlődéssel erősödjék s azáltal állami életünk legfőbb alapja, az évenkénti termékek esélyei által minél kevésbé veszélyeztetett szilárdságot nyerjen.*

A mezőgazdasági statisztika és a tapasztalat arról győz meg azonban, hogy *gazdaságunk alakulásában a fenti követelmények nem érvényesülnek.*

A szoros értelemben vett földmivelés hazánknak legfőképpen erre rendelt sík- és dombvidékein az utóbbi időkben örvendetes fejlődésnek indult s ugyanott a takarmánytermesztés fokozottabb térfoglalása révén, az állatállomány szám- és minőségbeli gyarapodása is megfelelő lendületet vett; de ezek ellenében az állatnevelés szempontjából pótolhatlan *legelőink állatbirása s hegyvidékeink állattenyésztése haladás helyett határozott visszaesést áruul el.*

Legelőink egy része a kiméletlenségig gondatlan kezelés miatt kopár- vagy vizmosásos területté vált, minek következtében használható legelőink már alig adnak ki 6 millió kat. holdat és a fütermés az előbb jelzett okból ezeken is annyira elgyengült, hogy állatbirásukat legfeljebb másfélmillió számos marhára lehet

becsülni, a mi a helyes legelőkezelés útján elérhető állapotnak a felét sem éri el. E miatt a legeltetés ellen nem tilalmazott mintegy 8·5 millió kat. hold terjedelmű erdők s a tavasszal és ősszel legeltetni szokott kaszálók betudásával számított *összes legeltetésre szolgáló területeink tényleges állapotának alig tesz már annyit, a mennyi a mezőgazdasági statisztika szerint 9·2 millió db számos marhára becsülhető állatállományunk fentartásához és kiegészítéséhez szükséges fiatal és növendék állatok legelőszükségletét teljes mértékben kielégítheti.*

Legelőgazdaságunk úgy áll tehát, hogy a legeltethető területek fütermése jóformán csakis a szoros értelemben vett *állattenyésztés* szükségleteinek fedezésére képes és *ha a gazdaság nem vesz helyesebb irányt, akkor rövid időn multhatatlanul átlépjük azt a határt is, a melyen túl saját legelőink a hazai állatállomány fentartásában és kiegészítésében rejlő legfőbb feladataik betöltésére is elégteleneknek bizonyulnak.*

Ezt a helyzetet a gyakorlat nem látszik ugyan igazolni, mert hiszen legelőinket az előbb kimutatott állapotok kétszeresénél is jóval több állat járja s tényleg a fiatal és növendék állatokon kívül, a felnőtt állatokat is széltében legeltetik; ámde ebből a tapasztalatból — a kopárságok megszámlálhatlan sokaságával tarkázott legelőink silány állapotának minden kétséget kizáró tanúsága szerint — nem a legelők kedvezőbb állapotára, hanem csak arra nézve vonhatunk indokolt következtetést, hogy *legelőink szertelenül túl vannak terhelve* és az ennek természetes következményét képező talajpusztulás miatt, egyre közeledünk ahhoz az állapothoz, a mikor majd a szoros értelemben vett *állattenyésztés* legelőigényeinek kielégítésére sem lesznek elegendő legelőink.

Különösen áll ez a gondatlan használat talajpusztító következményeinek leginkább exponált hegyvidékeinkre, a hol az állattenyésztés szempontjából legbecesebb legelőink terülnek el és mint előbb jeleztük, összes legeltethető területeinknek is a zöme foglal helyet.

Ott — a mint a mind gyakrabban hallható panaszok is hirdetik — a legelőgazdaságot károsan befolyásoló tényezők már az olyan vidékek számát is egyre szaporítják, a melyeken a legelők

tényleges állatbirása a fiatal és növendék állatok legelőszükségletét sem képes fedezni és ennek folytán az állattenyésztés — különösen minőségileg — rohamos hanyatlásnak indult.

Pedig ez a tény legelőgazdaságunk terén államgazdasági szempontból a legaggasztóbb alakulás jele, mert a mellett, hogy hazánknak épen azon részein mutatkozik a legszembetűnőbbben a hol a gazdasági viszonyok a gazdanép életfentartásának legfőbb eszköze gyanánt a legelőgazdaságra támaszkodó állattenyésztést jelölik ki, és a hol a legelők pusztulása nemcsak a közvetlenül érdekelték jólétére, de egyben az alább fekvő vidékek gazdasági kulturájára is a legkárosabb hatással van, a melltett arra vall, hogy *a természetes erőforrások szerint irányítandó gazdasági fejlődésünk az állattenyésztésre nézve alapjait ép ott veszti el a legnagyobb mértékben, a hová a legcélszerűbben hegyi legelőkön nevelhető állatfajaink állatállományának fentartását és kiegészítését szolgáló tenyésztés sulypontját kellene elhelyeznünk.*

Ezekből nyilvánvaló, hogy legelőgazdaságunk közeledés helyett távolodik attól az iránytól, a melyet állatállományunk fentartása és célszerű kiegészítése, s egyes vidékeink gazdaságának a természetes erőforrásokhoz mért erősítése érdekében követnünk kellene, és miközben állattenyésztésünk fejlesztése elé egyre több és nehezebb akadályt állít, azalatt szertelenül szaporítja azon pótolhatlan veszteségeinket is, a melyeket a legelők talajának pusztulása folytán egész gazdasági kulturánkra kihatólag szenvedünk.*)

Hogy ez ellen tennünk kell, azt akkor sem lehetne vitatni, ha legelőink pusztulása a legnagyobb mértékben nem sujtaná épen *népies gazdaságainkat*, a melyek a juhok kivételével egész állatállományunk többségét birják, de az állatgazdaságot — főleg hegyvidékeinken — csakis a legelők segítségével képesek fentartani.

A fentiek, ezen fontos körülményre való hivatkozás nélkül is elég sulyos érvekkel igazolják, hogy legelőgazdaságunk helyesebb irányba terelését egész gazdasági életünkre kiható érdekek *követelik*, és ha legelőgazdaságunk jelenleg folyó alakulásait szem-

*) E károk taglalását mellőzhetőnek véljük, miután a vizmosásos és kopár területeknek a gazdasági kulturára gyakorolt káros hatásai közismeretűek.

Szerző.

ügyre vesszük: kétségtelenné válik az is, hogy e tekintetben *a közbelépés égetően sürgős feladat.*

A legelőkön mutatkozó rohamos pusztulás és a legelőkre elkerülhetetlenül ráutalt hegyvidéki állattenyésztésünkben tapasztalható hanyatlás ugyanis nem bizonyult elegendőnek arra, hogy a legelőkön rendszeresebb gazdaságot teremtsen, sőt még arra is elégtelennek látszik, hogy legalább a külterjes legeltetési rendszer pusztító következményeit fokozó tényezők továbbfejlesztését korlátozza.

Ugyanazok az okok, a melyek legelőink jelenlegi silány állapotát előidézték, igen kevés hely kivételével fennállanak ma is mindenütt. Javulásra példa alig van, de viszont annál több a helyzet rosszabodását igazoló eset, fennen hirdetve, hogy az okszerű legelőgazdaság kifejlesztése érdekében szükségesnek mutatkozó közbelépést csak gazdasági helyzetünk rosszabodása árán lehet halogatni. De ugyanezek a tapasztalatok meggyőzően igazolják egyben azt is, hogy *a közbelépés csak úgy vihet kellő sikerhez, ha legelőgazdaságunkat az előbbieken kifejtett cél felé akként fejlesztjük, hogy a haladást a mai rendszer hibái ne akadályozhassák.*

Ezért — mielőtt a fejlesztés eszközeire térnénk — helyénvaló lesz legalább futólag áttekinteni legelőgazdaságunk mai helyzetének és egyre tartó romlásának okain.

II.

Legelőgazdaságunk mai helyzetének okai.

Ezek között elsőnek kétségkívül azt kell tekintenünk, hogy *legelőgazdaságunk a viszonyok gyökeres átalakulása daczára, lényegében ép oly kezdetleges ma is, mint a sokat emlegetett „régí jó időkben“*, a mikor az állatállomány a még meg nem osztott közös legelők és erdők nagy komplexumait csak kisebb-nagyobb időközönként járhatta át *egészen* s ennek folytán a legeltetett területek egyes részei, az extenzív kezelés daczára, némi *váltogatással* kerülhettek legeltetés alá.

Azóta a birtokrendezések, arányosítások, tagosítások stb. kapcsán *legelőink* és erdeink többé-kevésbé *felosztattak*, s az előbb állandóan legeltetett erdő- és legelőterületekből *közel másfél millió kat. hold, a tavaszi és őszi legeltetésben még ma is nagy szerepet játszó kaszálók*ból *pedig 1,116.000 kat. hold feltöretett*;^{*)} de mindez a legeltetésre csak annyiban gyakorolt változtató hatást, hogy a birtokbeli különválással rendszerint együtt járó gazdasági különválás a legeltetésnél is érvényesült és ennek folytán a megosztott birtokok tulajdonosai egymástól függetlenül kezdtek legeltetni.

Ezzel a módosulással azonban *a régi legeltetési rendszer mindazon megosztott legelőkön, a melyek külön-külön nem voltak olyan nagy terjedelműek, hogy a rajtuk legeltetett állatok ne járassák naponta, vagy igen sűrű egymásutánban egészen át, csak-hamar pusztító rendszerre fajult*, mert az ősi szokás szerint hóolvadáستól késő ősziig, az időjárásra való tekintet nélkül, most már minden nap, vagy sűrű egymásutánban átlegeltetett terü-

^{*)} Az adatok mezőgazdasági statisztikánk alapján, 1867-től vannak számítva.
Szerző.

letek talaja rövid időn megadta a folytonos taposás árát s gyorsan fokozódó szegényedésnek indult, a minek szemmel látható bizonyítékai nemsokára a legelők elkopárodásában és az állattenyésztés rohamos hanyatlásában is megnyilvánultak. Mindazonáltal ez a rendszer fenmaradt napjainkig, és habár a legelők szegényedése és romlása miatti panasz, a legelőkre utalt állattenyésztés hanyatlása nyomán, általános jelleget kezd ölteni: azért a rendszertelen, kiméletlen legeltetés csaknem valamennyi legelőnkön változatlanul foly tovább és annak a termőerejében egyre inkább gyengülő talajra gyakorolt káros hatását, a legeltethető területek meggondolatlan felosztása, vagy feltörése által sok helyen*) még inkább fokozzák, mint előbb.

Számtalan példa igazolja már, hogy *a felaprózás, bizonyos mértéken túl, a legelőgazdaságra ép úgy nem kedvező, mint az erdőgazdaságra nézve*; mindazonáltal a közös legelők tulhajtott felosztása egyre tart s a birtokbeli különválást rendszerint nyom követi a gazdasági elkülönülés is, jóllehet a legelőknél az utóbbi a birtokfelosztásnak ép oly kevéssé képezi elengedhetlen tartozékát, mint az erdőgazdaságnál, s nem egy példa van rá, hogy mellőzése a gazdasági közösségben maradt birtokosok mindegyikének csak hasznára szolgál.

A legelők meggondolatlan s önző célok kedvéért számos esetben a helyes kezelés lehetőségét is kizáró végletekig *tulhajtott felosztása* — a mihez sokszor állandó legeltetésre egyáltalán nem alkalmas területeknek legelő illetőség gyanánt való kiosztása is járult — *legfőképpen* önként érthetőleg *a népies állattenyésztésnek árt és ebben is mindenekfölött a legszegényebb gazdasztály állattenyésztését sújtja*, melynél az állatgazdaság legfőbb életszükség, de az annak szolgálatára kihatott legelők legcsekélyebb terjedelmük mellett, rendszerint a legrosszabbak is. Ezeket a legelőket a jogosultak természetesen tulterhelik, mert jószágát ki-ki ott akarja elhelyezni, a hol a legeltetéshez joga van s a többség nem nézi azt, hogy a kiszakított legelő az egész állatlétszámnak szük. A míg lehet, ott erőszakolják a legeltetést és csak akkor néznek más legelő után, ha sajátjuk már tönkre ment

*) És pedig leginkább hegyvidékeinken.

s legelő állataik leromolva, éhezve térnek haza a legelőről. Addig azonban a legtöbbször ráköltözik a szegényedés a mások tulajdonába jutott jobb és nagyobb legelőkre is, mert a közelebb esőkön a tulajdonosok, a távolabbiakon pedig a bérlők rendszerint kihasználják az eleinte kedvező helyzetet, úgy hogy a legelők állatbirása rövid időn a mezőgazdasághoz szükséges minimális állatállomány fentartására is szegény lesz. És ez a „rég jó idők“-ből átörökölt legeltetési rendszer mellett nem is lehet másként.

A legelőtulajdonosok és illetőleg a legelők igénybevételére jogosultak ugyanis jobbára a gazdaságnál, vagy fuvarozásnál nélkülözhető *összes állataikat legeltetik*. Azzal, hogy legelőkkel mindenekelőtt az egészséges fejlődés érdekében tényleg legeltetést igényelő fiatal és növendék állataik legelő-szükségletét fedezzék, ott sem szoktak törődni, a hol a kaszálók a felnőtt állatok istálozására elegendő takarmányt teremnek, míg ellenben a legelők kizárólag a fiatal és növendék állatokat is alig bírják el. E miatt *legelőink természetesen nem szolgálhatják megfelelően a szoros értelemben vett állattenyésztés czélszerű fejlesztésében rejlő legfontosabb gazdasági feladatukat* és a legtöbbször épen a miatt esnek a pusztulás áldozatául, mivel tulajdonosaik a legelő legfontosabb gazdasági rendeltetésével nem törődve, összes nélkülözhető állataikat a *szükség kényszere nélkül is* legeltetik.

Ez alól vajmi kevés legelőnk képez kivételt és a kivételek számát a legcsekélyebb mértékben épen a közös legeltetésre szolgáló legelők csoportjánál találjuk képviselve, a melyek pedig összes legelőink 46⁰/₀-át s hegyvidéki legelőink 56—63⁰/₀-át alkotják.

Ezeknél az 1894. évi XII. t.-cz.-nek a legeltetésről szóló rendelkezései következtében *a legelőre hajtható állatok száma sok helyen szabályozva van ugyan, de a szabályozás rendszerint tényleg nem a legelők állatbirásán alapszik*, hanem a legeltetésre bejelentett állatlétszámon és illetőleg az állatbirástól függetlenül meghatározott legeltetési jogosultságon, mely utóbbi a községi legelőknél a földadón, a közbirtokossági legelőknél pedig a birtoklási arányon, avagy — ennek nem ismerése esetén — szintén a földadón szokott alapulni.

Egyebekben *a legeltetés szabályozása jórészt csak a csordák*

által igénybe vehető területek kijelölésére s a pásztoroltatási költség, valamint a legeltetés kezdő idejének megállapítására szokott kiterjeszkedni. A legeltetés sorrendje és beosztása, a talaj óvása, a gyomnövényzet és moha irtása, illetőleg felszaggatása, a legelőn elhulló trágya szétteregetése, a delelő- és éjjelező helyeken összegyűlő trágya széthordása, a kopárosodó, avagy vizmosásos részletek elkerülése, bevetése, megkötése, utak és itatók létesítése és rendbentartása, a legeltetett állatoknak a hőség és a rossz időjárás elleni védelme, — s általában *mindaz, a mi a legelő termőképességének fentartására és fokozására, valamint a fütermés okszerű kihasználása és a legeltetett állatok védelme érdekében szükséges,* — csak a legkritikább esetekben képezi gondoskodás tárgyát.

A legelők sorsával rendszerint nem törődik senki. Használatuk intézését rábizzák az okszerű legelőgazdaságról halvány fogalommal sem bíró, s jobbára koldusok módjára javadalmazott pásztorokra, a nélkül, hogy azokat a legelőóvás és ápolás tekintetében bármire köteleznék, és ezzel a birtokosok részéről a legtöbb esetben be van fejezve a legelőgazdaság érdekeit szolgáló egész tevékenység. A pásztorok önszántukból természetesen nem törik magukat sem a talajóvás-, sem a legelőjavításért, sőt a kopár és vizmosásos részletek elkerülésére is csak ott vannak némi figyelemmel, a hol a kopárok termékenységének visszaállítása érdekében erélyes hatósági intézkedések történtek s azoknak foganatosítása kellő ellenőrzés alatt áll. Annál gyakoribb az az eset, hogy a pásztorok, vagy maguk a birtokosok, *a legelőről és illetőleg a delelő helyekről összegyűjthető trágyát* a szántók trágyázásához *eladják, avagy elhordják* s a szántók és rétek közelében fekvő legelőkről a *ószágot éjjelezés vagy delelés végett a szántókra, illetőleg kaszálókra hajtják ki.* Az ilyen uton szereshető mellékkereset sok helyen hozzátartozik a pásztorok javadalmazásához, avagy hallgatagon olybá vétetik, miután maguk a jogosultak fejlesztik állandó rendszerré.

Ilyen módon a legelők használata természetesen csak szegényedést és pusztulást eredményezhet, a mi a domborzati és termőhelyi viszonyok folytán önként érthetőleg hegyvidékeinken ölt a legnagyobb arányokat; tehát ott, a hol az ebből származó károk úgy a helyi gazdaságot, mint általános gazdasági kulturánkat a legérzékenyebben károsítják, és a hol a legelők fenmaradására

a népies állattenyésztés tulnyomó arányánál fogva is a legnagyobb szükségünk van. Ott tűnik ki a legmegdőbentőbb mértékben a kiméletlen legelőhasználat talajpusztító hatása, és ott igazolja a legtöbb példa, hogy ezt a káros hatást a gazdasági különválással kapcsolatos tulhajtott birtokfelosztások milyen ijesztő arányban növelik.

Mindazonáltal az elmúlt ósdi rendszer tulzásait ott folytatják a legváltoztatlanabb módon, mert a rendszeres gazdaság ott hódít a legkevésbé s a legelőhasználattal kapcsolatos állattenyésztés szüksége, a mezőgazdaság más ágaira többé-kevésbé mostoha viszonyok miatt, ott a legnagyobb.

E nyomós okokhoz a közös legelőknél a káros következményeket hatványozó erővel járul *a közös vagyon használatában általánosan tapasztalható egyéni önzés*, mely minden áldozattal járó ujitást ellenez. Ez csak egyéni hasznot keres és a köz érdekeiért rendszerint annál csekélyebb készséggel tör pálczát, minél nagyobb mértékben élvezi a közös legelő hasznait, mert a birtokarányon és illetőleg a földadón alapuló érdekeltségi aránynál fogva, annál nagyobb mértékben kellene hozzájárulnia a legelőgazdaság fejlesztésére szükséges áldozatokhoz is, — ezt a hozzájárulást pedig inkább saját vagyoni erősítésére használja fel és így vérteti magát a közvagyon szegényedésének megszenvedése ellen. Számítása alapján téves ugyan, de mégis kedvelt s miatta a rendszeres legelőgazdaság eszméje a vezetést hatalmukban tartó módosabb gazdák között alig talál több komoly, tettekre kész szószólóra, mint a szegényebb elemnél, melynek a közlegelők fenmaradása életkérdést képez ugyan, de azért sikra szállani a kellő erőn kívül jobbára hajlama sincsen, mert tudatlanságában jobban fél a kívülről jövő ujitástól, mint a szemei előtt folyó gazdálkodás következményeitől. A gazdálkodás marad tehát a régiben, nem engedve utat még olyan irányu törekvésnek sem, hogy az *egész állatállománynak igen szűk legelőket a jogosultak a szoros értelemben vett állattenyésztés céljaira használják.*

Megtöri ezt is az önzés, mert az állattenyésztés mértéke a földadóra alapított érdekeltségi aránynyal nem vág össze, az pedig, hogy ez igénybe nem vett legeltetési jog megváltassék és a földadó szerinti arányon tul igénybe veendő jogot taxafizetés terhelje, a módosabbaknak kedvező jelenlegi rendszerrel és a legtöbb

helyen ma is gyakorlatban levő ingyenes legeltetés kedvelt szokásával, szemben még ott sem igen tud érvényre jutni, a hol a földadóra alapított haszonélvezeti arány a birtok jogcíméhez képest nem bír helyes jogalappal. (Pl. politikai községek tulajdonát képező legelőknél.)

Az egyéni érdekek ezen elhatározó uralma közlegelőink elvonja a szoros értelemben vett állattenyésztés szolgáltatótól és ezzel kapcsolatosan az egyéni érdekek kedvéért megakadályozza azt is, hogy a közlegelők a népies állattenyésztésben rendeltetésük szerint valóban a köz javára lehessenek: egyben erős támaszt nyújt a legelők pusztulását eredményező régi gazdasági rendszer fenmaradásához.

Következményeit legelőgazdaságunk és állattenyésztésünk hegyvidékeinken szenvedni is már annyira, hogy az ott uralkodó szerepre rendelt állattenyésztés a réginek jobbára csak a romjait mutathatja fel.

És az így keletkező súlyos gazdasági bajokat annál fenyegetőbbeknek kell tekintenünk, mivel legelőink kezelése nemcsak a fentiekben érintett közlegelőkn, hanem általában legelőink tulnyomó többségén ép olyan, vagy nagyon hasonló, kiméletlen, extensiv módon történik, mint a minőt fennebb vázoltunk. *A szó teljes értelmében vett rendszeres legelő-, vagy havasgazdaságunk alig van; sőt kellő berendezéssel nem bír, de legalább rendszeresen kezelt legelővel is vajmi kevéssel dicsekedhetünk.*

A legelőtulajdonosok legelőik helyes kezelésére általában csodálatosan kevés gondot fordítanak, még ott is, a hol a legelők bő jövedelmeikkel a belterjes kezelést nagyon megérdemelnék. Sőt a tapasztalat szerint igen sok esetben épen az ilyen legelők tulterhelése és kiméletlen használata a legnagyobb foku, mert a birtokosokat a nagy jövedelem tulásba ragadja, melyért igen gyakran a legelőben rejlő tőke elszegényedésével, pusztulásával kell fizetniök. Különösen gyakori ez a bérbe adott legelőknél, miután a tulajdonosok bérlőikkel szemben a legelőre hajtható állatlétszámot vajmi ritkán állapítják meg (s a szerződési feltételek betartását még ritkábban ellenőrzik), a bérlők pedig önként érthetőleg kizárólag az üzleti jövedelem fokozására törekszenek és ennek kedvéért a bérelt területet valósággal agyon legeltetik.

III.

A legelőgazdasági törvény szükségének indokolása.

Legelőgazdaságunk mai helyzetének és egyre tartó romlásának a fentiekben vázolt alapokai, a közreható tényezőik természeténél fogva, nyilvánvalólag kizárnak minden alapot arra, hogy e téren mélyreható kormányzati beavatkozás nélkül, államgazdasági érdekeinknek megfelelő javulást remélhessük. *Gazdaközönségünk maga* a legelők soványodása és pusztulása folytán egyre súlyosabbá váló gazdasági helyzete daczára, *nem lát kellő erélylyel a tőle eredő bajok megszüntetéséhez*; csak panaszkodik s az erdőtilalmak feloldását és a legelőknék az erdők rovására való bővítését sürgeti; e közben pedig folytatja tovább a régi gazdálkodást és súlyosítja új meg új hibákkal a segítség amugy is nagyon nehéz feladatát.

Ezzel szemben meglevő eszközeinkkel közgazdasági érdekeinknek megfelelő segélyt nyújtani lehetetlen, mert sem a magánérdekek káros tulkapásait, sem a talajpusztitássá fajult kiméletlen legelőhasználatot nincs módunkban annyira megakadályozni, hogy a további legelőpusztitást kizárhassuk; sem a rendszeres legelőgazdaság térfoglalását nem tudjuk akként biztosítani, hogy a hanyatlást előidéző okokat a rendszeres gazdaság fejlődése irthassa ki és a legelőinkben rejlő hatalmas vagyon ennek révén váljék gazdasági erősödésünk kifogástalan támaszává.

Azok a garanciák, a melyeket a legelőkről is intézkedő 1894. évi XII. t.-cz.-ben s a gazdasági fejlődés szolgálatára rendelt szervezeteinkben birunk, legelőgazdaságunk mai helyzetének tanúsága szerint, mindehhez nem elegendők.

Mai helyzetünk tényleg olyan, hogy az előbbieken ismertett körülmények miatt *egyre növekvő legelőhiányon*, — a melyet

a rendszeres erdőgazdaság érdekében mellőzhetlen legeltetési tilalmak és az 1894. évi XII. t.-cz. alapján történt tilalmazások természetesen még nagyobbra növeltek — *közgazdasági érdekeink kockáztatása nélkül ideiglenesen is alig tudunk segíteni, mivel a kiméletlen legelőhasználat megakadályozására hivatott eszközök és szervek gyöngéi folytán arra nézve sincsenek kellő garanciáink, hogy a gazdaközönség által sürgetett* (és sok helyen már a rendszeres gazdaság érdekében is tényleg szükséges) új *legelőirtások nem fognak ugyanolyan kiméletlen kezelésben részesülni, a minővel a régi legelőket tönkretették.* E garanciák nélkül pedig teljes mértékben ki vagyunk szolgáltatva annak, hogy az új legelők helyzetünk javítása helyett szegénységünk gyarapodását viszik előbbre s a maiaknál sokkal nehezebben orvosolható gazdasági bajokat eredményeznek. Bizvást elmondhatjuk tehát, hogy meglevő eszközeink nemcsak a legelőgazdaság rendezését és viszonyainkhoz mért fejlesztését célzó fontos államgazdasági feladat megoldására, hanem arra is elégtelenek, hogy a gazdaközönség részéről egyre hangosabban és általánosabban panaszolt legelőszükséget, közgazdasági érdekeink kockáztatása nélkül megszüntessük.

Ebbeli gyöngeségünk magyarázata — a mint az előbbieken is említettük — egyrészt az idevágó törvény hiányaiban, másrészt a legelőgazdaság terén tapasztalható nagyfokú elmaradottságban és az ennek leküzdésére hivatott szervezetünk gyöngéiben rejlik *A mező- és legelőgazdaságról intézkedő 1894. évi XII. t.-cz. csak a községi és általában a közös legelőkre terjed ki,*) a nélkül, hogy a közérdek szempontjából fentartandó legelők tönkretételének megakadályozása iránt, általánosabb alapon intézkednék.* Ez a hiány államgazdasági szempontból egymagában is nagy jelentőségű, mert olyan hatáskört mellőz, a melyre főleg hegyvidékeinken — tehát éppen ott, a hol a legelők fentartását az államgazdasági érdekek a legszükségesebbé teszik — a közérdekek sikeres megóvása céljából mulhatlan szükség van.

A szóban levő törvény legjelentékenyebb gyöngéjét azonban

---

*) A közös legelőkhöz számítandók a rendszerint több tulajdonos állatainak legeltetésére szolgáló legelők is. (Földmiv. min. 99130/895. sz. hat.) Szerző.

nem itt, hanem abban a részében találjuk, a melylyel kitűzött céljait biztosítani igyekezik.

E tekintetben *rendelkezései* a mi viszonyainkhoz képest fölötte hiányosak és gyöngék. Hiányosak, mivel *a rendszeres legelőgazdaságnak csak néhány — a talajóvás szempontjából is elégtelen — követelményét írják elő*; és gyöngék, mert *a megszabott legeltetési és pásztoroltatási intézkedések végrehajtását az érdekeltekre bízzák, a nélkül, hogy akár a legeltetési szabályzatok megalkotásának elmulasztása, akár a megalkotott szabályzatok megszegése ellenében büntetéseket szabnának.*

Ezek miatt, a tapasztalat tanúsága szerint, a legelőgazdaság tényleg azokon a legelőkön is vajmi kevés helyen vett a törvény követelményeinek megfelelő, helyesebb, kiméletesebb irányt, a hol a legeltetési szabályzatokat évek óta megalkották.

A törvénynek a gazdaközönség jóakarátába nagy bizalmat helyező liberalis intézkedései megtörttek, hatástalanokká váltak egyrészt az érdekeltek gazdasági elmaradottságán, konzervatív magatartásán és önzésén, másrészt az irányító, illetőleg felügyeleti szervezet gyöngeségein és hiányosságán.

Maguk az érdekeltek akkor, a mikor a törvény életbe lépett, a kiméletlen gazdálkodás miatt már kifejlődött legelőszükség érzetében, a legeltethető állatlétszámnak a legelők állatbirásához mért megállapítása iránt önként érthetőleg nem igen voltak hajlandósággal, mert az egyidőre a legtöbb helyen a legeltethető állatlétszám tetemes redukálásával járt volna; arra pedig, hogy a törvénynek ezt a követelményét végrehajtsák, a fentiekben kifejtett egyéni érdekek által többé-kevésbé befolyásolt előljáróik már azon okból sem vehették rá, mivel büntetéssel járó törvényes kényszerre nem hivatkozhattak és esetleges jó igyekezetüket az érdekeltek ellenzésével szemben, felügyelő, vagy ellenőrző közegek sem támogatták.

Az 1894. évi XII. t. cz. az ellenőrzést és felügyeletet a járási főszolgabírákra és a járási mezőgazdasági bizottságokra bízta, mely utóbbiak a járás területén felmerülő gazdasági kérdésekben tanácsadók is. Ezek közül a járási főszolgabírák tudvalevőleg csak részben szakértő gazdák és általában úgy el vannak halmozva más kötelezettségekkel, hogy a gazdaság iránti érdeklődésük a

legelők megvizsgálásában vajmi ritkán nyilvánulhat. Végeredményében ugyanezt mondhatjuk a járási mezőgazdasági bizottságokról is, a melyek igen sokszor szintén csak laikus érdeklődőkből alakulnak és bármiként vannak alakítva, csak a legkritkább esetben bírnak olyan tagokkal, a kiknek kedvök és idejük van a többé-kevésbé elszórtan fekvő legelők kezelését ellenőrizni. És ha esetleg akad ilyen főszolgabíró, vagy járási mezőgazdasági bizottsági tag, azt is mihamar csüggedés fogja el, mert a törvény 21. §-ában előirt legeltetési szabályokkal lépten-nyomon ellenkező gyakorlattal szemben szükséges intézkedések érvényre juttatásához a törvény erőt nem ad, a nélkül pedig a jó tanács és a figyelmeztetés rendszerint hiábavalónak bizonyul.

E hiányok folytán *az 1894. évi XII. t.-cz. azon legelőgazdasági intézkedések érvényrejuttatására sem mutatkozik elég alkalmasnak, a melyeket tényleg felölelt. Annál kevésbé alkalmas természetesen arra, hogy legelőink szegényedésének és pusztulásának az előbbi részben vázolt összes okait megszüntesse, és az ősi szokáson alapuló jelenlegi kiméletlen, extensiv legeltetési szokásokat — legalább a közérdek szempontjából fentartandó legelőinken — kiméletes, intenziv gazdasággal váltsa fel. Ezt a célt minden kétségen kívül csakis olyan törvénnyel biztosíthatjuk, mely a közérdek szempontjából törvényes védelmet igénylő összes legelőkre kiterjesztett hatáskörben, a származási okokhoz alkalmazott célszerű intézkedésekkel utját vágva úgy a helytelen kezelés, mint a tulhajtott legelőfelosztás további kultuszának: a kiméletes legelőgazdaság valamennyi követelményét határozottan megszabja és a míg egyfelől gondoskodik arról is, hogy a rendszeres legelőgazdaság, valamint az azzal kapcsolatos tej-, vaj- és sajtgazdaság térfoglalása kellő gyámolításban részesüljön, addig másfelől rendelkezéseinek megszegését, vagy mellőzését, a birtokosok, illetőleg jogosultakkal szemben is kellő szigorral bünteti.*

Ilyen törvény nélkül a tapasztalat félreismerhetlen tanúságai szerint csak a gazdasági ismereteknek hosszú időt igénylő fokozatos fejlesztése révén juthatnánk odáig, hogy a legelők helyes kezeléséhez kapcsolódó közigazdasági érdekeinket biztosítva láthassuk és önként érthetőleg még kevésbé bevárható időbe kerülne az, hogy legelőgazdaságunk elérje a fejlődés azon magaslatát,

melyen a bevezető részben jelzett államgazdasági követelményeket minden tekintetben kielégítheti.

Hogy erre sem a helytelen legeltetésből származó kiszámíthatatlan károk és veszteségek, sem a rendszeres legelőgazdaság révén biztosítható gazdasági előnyök szempontjából nem volna helyes várni: azt kétségkívül fölösleges tovább bizonyítanunk. Bizonyítékai az elmondottakból teljes mértékben nyilvánvalók, és ha azokhoz, a belőlük levonható következtetésekre támaszkodva, végső érv gyanánt még hozzátesszük, hogy *legelőgazdaságunk intenzív fejlesztése nélkül, a legelők romlása és illetőleg a legelőre hajtott állatok kellő gondozásának hiánya miatt, kellő sikerhez az a sok áldozattal járó akció sem vezethet, a melyet a kormány egyfelől az állattenyésztés javítása és föllendítése, másfelől az állategészségügy rendezése érdekében kifejt:* lehetetlen más végkövetkeztetéshez jutnunk, mint ahhoz, hogy *legelőgazdaságunk általános rendezését és fejlesztését égetően sürgős államgazdasági feladatnak kell tekintenünk, melynek mielőbbi sikeres megoldása érdekében az adott viszonyoknál fogva mindenekelőtt egy olyan legelőgazdasági törvény alkotása szükséges, mely gazdaságunk ezen ágazatánál a fejlődést hátráltató tényezők érvényesülése ellenében kellő védelmet, a haladás tekintetében pedig kellő támogatást biztosít.*

*

A fentiek szerint elkerülhetlenül és sürgősen szükséges a legelőgazdasági törvény megalkotása, azon szoros kapcsolatnál fogva, mely az 1894. évi XII. t. cz.-nek a legelőkre, valamint az állattenyésztés és mezőgazdaságra vonatkozó intézkedései között fenáll, önként érthetőleg szükségessé teszi azt is, hogy a törvény egyes fejezetei között nélkülözhetlen összhang biztosítása érdekében, egyidejűleg az egész 1894. évi XII. t.-cz. revízió alá vétessék, annival inkább, mivel a gazdaság helyes irányítására és ellenőrzésére rendelt szervezeteknek a fentiekben említett tagadhatlan gyöngéi miatt, nem lehet elzárkózni az elől sem, hogy a legelőgazdasági törvény megalkotása alkalmával e szervezet szükség-szerű tökéletesítése is meg legyen oldva.

Mindazonáltal mi az alábbiakban — kitűzött czélunk- és hivatásunkhoz képest — kizárólag csak a legelőgazdaságra terjeszkedünk ki, mint olyanra, mely a legeltetésben és a legelők bővítésében állandóan jelentős szerepet játszó erdőgazdaságot is nagyon közelről érdekli s ennél fogva (a törvény többi részeitől eltérőleg) részünkről is kétségkívül illetékesen vehető tárgyalás alá.

IV.

A legelőgazdasági törvényre vonatkozó javaslatok.

Az új legelőgazdasági törvény leghelyesebb irányjelzőjének — azok után a miket legelőgazdaságunk fontosságáról, hivatásáról és helyzetéről az előbbieken elmondottunk — az a már fentebb is említett elv mutatkozik, hogy a törvény vessen gátat a legelők romlását előidéző tényezők elé s ebbeli intézkedéseinek hatását, valamint az ezek védelme alatt megteremthető gazdasági fejlődést oly módon támogassa, hogy legelőgazdaságunk minden vonalon az adott viszonyoknak megfelelőleg erősödhessen.

Ebbeli feladatai között nyilván az első — *a legelők romlását előidéző tényezők korlátozása* — a legnehezebb, miután azok, az előbbieken vázolt körülményekből kitetszőleg, (főként a gazdaság tekintetében) annyira általánosak (nemcsak a szoros értelemben vett közlegelőkön, hanem a magán legelőkön is), hogy korlátozásuk csak akkor vihetne elég gyorsan teljes eredményhez, ha a törvény intézkedései, kizárólag a gazdasági célt követve, összes legelőink használatát behatóan szabályozhatnák.

Ezt a megoldási módot kizárja azonban a magánjog érintetlensége, s az ez által szabott határok arra utalnak, hogy *a a legelők romlását előidéző tényezők korlátozását közérdekeinknek megfelelőleg, a mások jogainak épségben tartását megkövetelő jogi tételre alapított intézkedésekkel igyekezzünk biztosítani.*

Ilyen módon a helytelen gazdálkodást és annak következményeit nem akaszthatjuk meg ugyan mindjárt minden vonalon, de állíthatunk olyan korlátokat, a melyek a kiméretlen gazdálkodásra ott is mérsékelő hatással lesznek, a hová a törvény a gazdaság szabályozását célzó intézkedéseit a fenti okból közvetlenül ki nem terjesztheti, s ezen korlátok által a célrajutást — habár lassabban is — minden tekintetben elérhetővé tehetjük.

Részünkről tehát az alább elősorolandó javaslatokban ezt a *szociális követelményekkel is számoló liberális elvet* követjük s ehhez, valamint a törvény fentebb jelzett feladataihoz alkalmazkodva, a törvényre vonatkozó javaslatainkat úgy osztjuk be, hogy előbb a tulajdonjogi megkülönböztetés nélkül alkalmazandó általános intézkedéseket, majd pedig a tulajdonjogi jelleghez kapcsolódó különleges intézkedéseket tárgyaljuk. Ezekhez fűzzük aztán a legelőgazdaság felügyeletére és fejlesztésére vonatkozó javaslatainkat s végre azokat az intézkedéseket, a melyek egyfelől az előbbieket végrehajtását, másfelől a legelőgazdaság biztonságát volnának hivatva szolgálni.

1. Általános intézkedések.

Az általános intézkedéseket, mint olyanokat, a melyeknek célja a legelők talajának a közérdek kívánalmaihoz mért óvásában rejlik, a mások jogainak épségben tartását megkövetelő elv alapján, akként véljük megalkotandónak, hogy a közgazdasági érdekből elhárítandó károk bekövetkezését lehetőleg *megelőzzék* s utólagos segítségre csupán az eddig már bekövetkezett talajpusztulással szemben szorítkozzanak.

Ehhez képest ezen fejezetben nézetünk szerint mindenekelőtt általánosságban kimondandó, hogy *legelőin olyan haszonvételeket, illetőleg cselekményeket, a melyek folytán mások érdekeit is veszélyeztető vizmosások, kopárságok, hó- vagy kőgörgöttegek, s föld-, illetőleg hegycsuszamlások támadhatnak, vagy a futóhomok terjedésének út nyittatik, senki sem gyakorolhat és másoknak sem engedhet meg.*

Tilos tehát az ilyen veszélyek ellen védelmet nyújtó fák, facsoportok, erdőfoltok és cserjések közvetlen, vagy közvetett kiirtása és illetőleg tarra vágása, valamint a legelők talajának ezen veszélyeket előmozdító felszaggatása, illetőleg rongálása, történjék az akár közvetlenül a talaj felbolygatásával járó haszonvételek (pl. föld-, gyepl-, homok-, kő- vagy kavics ásás) rendszertelen és kiméletlen gyakorlása által, akár közvetett uton, a legelők túlterhelése és az időjárásra való tekintet nélkül folytatott legeltetése, vagy pedig a marhacsapások, (csordajárók) utak, ösvények

s delelő- és itató-helyek rendezetlensége és a talaj épségén mutatkozó romlások elhanyagolása miatt.

Ezen általános intézkedés a fent kifejtett elv természetes következése. Indokai a legelőinken általános kiméretlen talajrongálásban rejlenek, a minek megdöböntő példáit a már több százezer holdra szaporodott kopár legelők szeltében hirdetik, minden érvelésnél meggyőzőbben igazolva, hogy ilyen értelmű rendelkezésre nálunk mulhatlanul szükség van.

E bizonyítékokkal szemben a javasolt szakasz törvénybeiktatását a magánérdekek követelményei nem ellenezhetik, miután a törvény tilalma olyan haszonvételekre, illetőleg cselekményekre irányul, melyeknek az oktan talajrongálás meggátlásában rejlő célhoz mért szabályozása kétségkívül a birtokosoknak is érdekükben áll.

Némi aggályra csak az adhatna okot, hogy a birtokosok e szakasz alapján legelőgazdaságukban esetleg a törvény kifejezett céljait meghaladó korlátozást is szenvedhetnek. Ennek alapját veheti azonban a törvény az által, ha a szóban levő törvényszakaszból folyólag szükséges intézkedések megtételére felhatalmazandó közigazgatási bizottságok rendelkezéseivel szemben, a birtokosoknak megadja a földmivelésügyi miniszterhez való felelőbeadás jogát. Ez a biztosíték tagadhatlanul kívánatos, minélfogva a törvénybeiktatása nem mellőzhető.

Az ezzel bevezetett általános intézkedéseket az előrebocsájtott irányelv szem előtt tartása mellett továbbmenőleg kiterjesztendőnek véljük:

- a) a talaj feltörésével kapcsolatos mezőgazdasági művelésre állandóan nem alkalmas legelőkre,
- b) a kedvezőtlen fekvésüknél fogva különös védelmet igénylő legelőkre,
- c) a már elkopárosodott legelőkre, és végül
- d) a feltétlen erdőtalajjal bíró legelőkre.

A legelőbb említett *azon legelőkre nézve, a melyek termőhelyi viszonyaiknál fogva a talaj feltörésével kapcsolatos mezőgazdasági művelésre állandóan nem használhatók* s ennélfogva felásás, felszántás vagy felkapálás esetén előbb-utóbb csak a kopárok amugy is szertelenül nagy terjedelmét gyarapítanak, nézetünk szerint

a talaj feltörése általában eltiltandó, azzal, hogy az ilyen talaju legelők termőtalajának épségben maradásáról a birtokosok állandóan gondoskodni kötelesek.

E szakasz célja nyilvánvalólag az, hogy a talajpusztulás mesterséges előmozdításával egyértelmű gondatlan gazdálkodásnak korlátot vetve, a birtokosokat a talaj jellegének megfelelő gazdaság üzésére szorítsa és ezzel közvetett uton mérsékelje a legelők felosztását is, a minek indító oka sok esetben tudvalevőleg a szántóföldeknek a talaj minőségével nem számoló kiterjesztése képezi. Szükségét az arra nem alkalmas talaj feltöréséből származott kopár és vizmosásos területek megszámlálhatlan sokasága igazolja, a melyeknek figyelembe vételével e szakasz alkalmazását ép úgy helyén valónak kell tekintenünk, mint az 1879. évi XXXI. t. cz.-nek a feltétlen erdőtalajon álló erdők fentartása iránt intézkedő 4. §-át, különösen ha meggondoljuk, hogy az ide sorozandó legelők tulnyomó része olyan helyeken fekszik, a hol a hosszas és kiméretlen legeltetés folytán erejében meggyengült talaj megfelelő trágyázására a közel jövőben nem igen lehet remény.

Kivétel kétségekívül akadhat, de azzal szemben viszont megvan a *talajminősítés módosításának lehetősége*, a mit a talajminősítésnek a gazdaság fejlettségéhez alkalmazkodó viszonylagos jellegéből érthetőleg, a gazdasági viszonyok javulása esetére természetesen nem lehet kizártnak tekinteni. Erre való tekintettel, azon esetben, ha a birtokosok felebbezési joga az előbbi szakasznál mondottak értelmében itt is biztosítva lesz és egyben meg lesz adva a talajminősítés módosításának kérelmezési joga is,*) akkor javaslatunk e része ellen sem támaszthatók olyan ellenvetések, a melyek mellőzését indokolhatnák.

Az általános intézkedések eddig tárgyalt két szakaszának végcéljait továbbmenőleg a fenti sorban második helyen (b) alatt említett legelők használatának megfelelő szabályozása biztosíthatja, a mi az ott mondottakból következőleg kiterjesztendő *mindazon legelőkre, a melyek hegy-, illetőleg földomlás, vagy csuszamlás, kő-, illetőleg hógörgeteg, vizmosás vagy futóhomok veszélyének*

*) Olyan értelemben, mint a feltétlen erdő, illetőleg véderdő talajra.

Szerző.

határozottan exponált helyeken terülnek el s termőtalajuk elpusztulása által alább fekvő, illetőleg szomszédos helyek termőképességét avagy termését s állandó közlekedési utak vagy más közérdekű építmények biztonságát veszélyeztetik.

Az ilyen legelőkre nézve véleményünk szerint a törvényben a birtok tulajdonjogi minőségére való tekintet nélkül kimondandó, hogy használatuk csakis a földmivelésügyi miniszter által megállapított, illetőleg jóváhagyott gazdasági terv szerint történhet, melynek szerkesztése, a talaj termőképességének fenmaradására irányuló cél szem előtt tartásával külön, miniszteri utasításban szabályozandó.

Ez az intézkedés tagadhatlanul mélyre vág ugyan, de az itt szóban levő legelők sorsához elválaszthatlanul hozzákapcsolódó közérdekek elhatározó fontosságukkal feltétlenül megkövetelik, hogy a törvény az állami érdekeknek teljes mértékben megfelelő garanciákról gondoskodjék, ezt pedig úgy, hogy a gazdaság egyébként mellőzhető korlátozást ne szenvedjen, czélszerűen csak a gazdasági tervek segítségével lehet biztosítani.

E tervekben érvényre juthatnak a birtokosok mindazon kiváltságmajai, a melyek mások érdekeinek veszélyeztetése nélkül kielégíthetők és az állami érdekek a gazdaság minden mellőzhető korlátozása nélkül, a birtokosok helyesen értelmezett érdekeivel egy uton érhetnek célhoz; míg azon esetben, ha a törvény a gazdasági tervek helyett a helyi viszonyok követelményeihez önként érthetőleg sokkal kevésbé illeszthető általános jellegű korlátozó intézkedéseket állítana: akkor a birtokosok és az állam érdekei között olyan ellentétek támadhatnának, melyek vagy az egyik, vagy a másik érdekeit szükségtelenül csorbitják s végeredményükben a törvény sikerére multhatlanul gyengítő hatást gyakorolnak.

A birtokosok könnyebbsége kedvéért, a gazdasági tervszerinti kezelés kötelezettsége oly értelemben volna azonban kimondandó, hogy *pontos felvételeken alapuló rendszeres gazdasági terv benyújtására csak azon birtokosok köteleztessenek, a kik a későbbi intézkedések szerint összes legelőiket rendszeres gazdasági terv szerint kötelesek kezelni, míg ellenben az oda nem sorozott birtokosok legelőire nézve, a gazdasági tervek a birtokosok meghallgatása*

után, az illetékes közigazgatási bizottság javaslatára, a földművelésügyi miniszter által hivatalból állapitassanak meg, és ehhez a birtokosok csak a legelőikről meglevő térképek és területi adatok beszolgáltatásával, valamint az esetleges helyszíni felvételekhez szükséges fuvar- és munkaerővel legyenek kötelesek járulni.

Mivel pedig a gazdaságnak a közérdek követelményeire mért szabályozása folytán, a birtokosokat előbbi jövedelmekhez képest kisebb-nagyobb arányu veszteség érheti: méltányossági szempontból kívánatos a törvényben arról is gondoskodni, hogy *az előbbi intézkedések folytán a kataszteri tiszta jövedelemnél kisebb jövedelmezőségre szálló birtokok, viszonyaikhoz képest adókedvezményben, vagy teljes adóelengedésben részesülhessenek.*

Az eddig tárgyalt törvényszakaszok intézkedései nyilvánvalólag preventív célzatúak, a mennyiben arra törekszenek, hogy a legelőinken már amugy is ijesztő arányokat öltött elkopárosodás továbbterjedését a birtokosok és a köz javára, alkalmas módon megakadályozzák.

Ebből következőleg, *a már elkopárosodott és a vizmosásos legelők természetesen külön intézkedést igényelnek. Ezekre nézve, a legelők mai állapotának vázolója közben ismertetett körülményekhez képest mulhatlanul szükséges általában kötelezővé tenni egyfelől a kellő tilalmazást — mindaddig, a míg a legeltetés a talaj termőképességének veszélyeztetése nélkül ismét megengedhető lesz, másfelől a talaj termőképességének visszaállítása érdekében kívánatos mindazon munkálatok (gyepesítés, fásítás, kötés stb.) foganatosítását, melyek az adott viszonyok között a cél mielőbbi elérését biztosíthatják.*

Az intézkedés joga, az előbbi szakaszokkal kapcsolatos eljáráshoz hasonlóan, e tekintetben is az illetékes közigazgatási bizottságokra volna ruházandó, a melyek olyan esetekben, a hol a teendő intézkedések több birtokos érdekeit érintik, az érdekelt birtokosok meghallgatása után, az érdekeltségi arányt is megállapíthatnák.

A közig. bizottságok ide vonatkozó határozatai ellen szintén meg volna azonban adandó a birtokosoknak a földművelésügyi miniszterhez való fellebbezés joga és azon kiadásokra való tekintettel, a melyeket a talaj termőképességének visszaállítására irá-

nyuló munkálatok okoznak, s a melyeknek hasznait a birtokosok rendszerint csak hosszú idő elteltével élvezhetik: *egyben biztosítani kellene a szükségszerű állami támogatást is*, annyival inkább, mivel e nélkül a hatósági rendelkezéseknek számos birtokos kellő anyagi képesség hiányában egyáltalán nem, vagy csak fölötte lassan tehetne eleget, közgazdasági érdekeink pedig követelve sürgetik, hogy több százezer holdra nőtt kopár legelőink termőképességének visszaállítását minden erőnkkel siettessük.

A segélyezés tekintetében az 1879. évi XXXI. t. cz. 177. §-ban kifejezett elvek szerint lehetne eljárni, azon különbséggel, hogy az érdekeltnek szervezett társulattá alakítása mellőztessék és a segélyezés egyik módja se legyen az államra nézve kötelező, hanem az érdekelt birtokosoknak adassék meg a csemetével, fűmaggal, pénzsegélyvel, kölcsönnel vagy adóelengedéssel való segélyezés kérelmezési joga és a kérvények fölött a földmivelésügyi miniszter, az illetékes közig. bizottság meghallgatása után, függetlenül határozzon.

Az előbbi módosítást szükségessé teszi az eljárás egyszerűsítése, az utóbbit pedig az a tagadhatlanul figyelmet érdemlő indok, hogy a segélyezésben minden korlátozó kötelezettség nélkül, első sorban az állami érdekek követelményei legyenek követhetők.

Az általános intézkedések körébe, a fenti tervezet szerint, ezek után még csak a *feltétlen erdőtalajjal bíró legelőket* kívánjuk bevonni, mint olyanokat, a melyek talajuk jellegénél fogva minden kétséget kizárólag szükségessé teszik, hogy *tilalmazásuk, beerdősítésük és erdőgazdasági kezelésük* a törvényben (a kopár legelőkre vonatkozólag javasolt illetékesség és eljárás megszabása mellett) *általános érvénnyel elrendeltessék.*

Erre az intézkedésre első sorban szintén hegyvidéki legelőink utalnak, melyek között (főleg a legutóbbi birtokrendezések, illetőleg arányosítások alkalmával kiosztottak sorában) nem egy kétségbevonhatlanul feltétlen erdőtalajon terül el*), a hol az állandó legeltetés rövid időn minden bizonynyal teljes elkopárodást eredményez.

Ilyen területeken tagadhatlanul nagy gazdasági hibát követ-

*) Sőt néhol véderdő talajon is.

nénk el, ha a helyett, hogy a biztos veszélyt a talaj természetének megfelelő gazdaságra való áttérés útján *megelőzzük*: bevárnók az elkopárosodást, a mikor már az erdőgazdaságra is csak nagy áldozatok árán térhetünk át s nem egyszer hosszú időre a legnagyobb áldozatkészség is hiábavalónak bizonyul.

Ezért a törvény általános intézkedései között nem mellőzheti az ilyen legelők beerdősítésének és erdőgazdasági kezelésének kötelezővé tételét sem, habár ez által nyilvánvalólag az amugy is sokat panasztolt legelőhiány fokozásához járul, a nélkül, hogy a beerdősítendő legelők helyett *mindenkinek* megfelelő rekompencziót nyújthatna.

Az állam e tekintetben is csak a segítés azon nemeit helyezheti *biztos* kilátásba, a melyekről az előbbieken említést tettünk, és a melyeknek alkalmazását önként érhetőleg itt is helyénvalónak véljük. *Teljes kárpótlást* kizárólag új legelőirtások engedélyezése útján lehet adni, a mire azonban — a miatt, hogy legelővé leendő átalakításra alkalmas erdeje a legelő-beerdősítés kötelezettségével terhelt birtokosok *mindenkének* előreláthatólag nem lesz — a törvény természetesen csak feltételes kilátást nyújthat.

Ilyen értelemben, a legelőbirtokosok megnyugtatása végett mindenesetre czélszerű lesz azonban intézkedést tenni, kimondva, hogy *a hatósági intézkedés folytán beerdősítendő és erdő gyanánt kezelendő legelők pótlásául, azoknak a birtokosoknak a kiknek erdeiben legeltetésre állandóan alkalmas és arra a közérdek hátránya nélkül czélszerűen kiszakítható terület van, a földmivelésügyi miniszter* a birtokos kérelme alapján, az illetékes közig. bizottság által teendő előterjesztésre, *a hatósági intézkedés folytán beerdősített legelőterületnek az erdőterületből való pótlását, a viszonyokhoz képest megengedheti.*

Ezzel — a mint mondtuk — csak az érdekelt birtokosok egy része lesz kielégíthető, de ha a közigazgatási bizottságok a legelőpótlás kérdését az állattenyésztés érdekei szerint *vidékenként mérlegelve*: javaslataikat úgy teszik meg, hogy az erdőkből alakítandó új legelők a legalkalmasabb helyeken, az illető birtokosok saját szükségletein kívül, lehetőleg a hasonló rekompenczióban nem részesülhető birtokosok elvont legelőit is pótolhassák: akkor a beerdősítési kötelezettség által elvonandó legelők az állat-

tenyésztésre ilyen kárpótlási eljárás mellett sem lehetnek káros hatással, sőt ellenkezőleg: az alkalmasabb helyekre összpontosuló legeltetés általánosságban ennek is javára fog szolgálni.

Az itt érintett eljárás szabályozása önként érthetőleg külön miniszteri utasítás keretébe tartozik, melyhez e helyen még csak annyit jegyezzünk meg, hogy legelőalakítást célzó erdőirtások engedélyezése esetén, a faértékesítéséből befolyó pénz felhasználását a hol lehet akként véljük szabályozandónak, hogy abból első sorban az erdőmivelési ághoz csatolandó elromlott legelők beerdősítéséhez és a legelő célszerű berendezéséhez szükséges kiadások fedeztessenek.

Magában a törvényben az általános intézkedések véleményünk szerint folytatólag a legelőhatárok és a legeltetés ellen tilalmazott legelők megjelölésére, továbbá a legelő állatok pásztoroltatására, majd az állategészségügyi intézkedésekre és végül a legelőkön sem mellőzhető tűzrendészeti s rovar- és gyomirtási rendelkezésekre volnának kiterjesztendők.

A legelők határainak minden kétségen kívül szükséges megjelölését a földbirtok más mivelési ágainál követendő határbiztosítási eljárással egyértelműleg véljük szabályozandónak s ehhez képest a legelőgazdasági törvény keretében erre vonatkozólag nem hozunk javaslatba külön részleges intézkedéseket, de tapasztalatainkból folyólag helyén valónak látjuk, hogy minden kétséget eloszlató, figyelmeztetésképen itt is ki legyen mondva miszerint a birtokosok legelőik határait a határbiztosítást illető általános rendelkezések értelmében biztosítani és a határjeleket állandóan fentartani kötelesek.

Hasonlóan valamennyi birtokosra egyaránt kötelezővé teendő a legeltetés ellen tilalmazott legelőknél, valamint a tiltott utak-, csapások-, ösvények s más tilalmas helyeknek nyilvános tilalmi jelekkel való megjelölése is, a mi a tilalmazás nyilvánossá tételére irányuló célzatánál fogva, a tilalmazás természetes tartozékát képezi, s mint ilyen, a törvény idevágó intézkedéseinek hátránya nélkül egy birtokon sem mellőzhető.

Ugyanezen szempontból kívánatos a községi előjáróságokat kötelezni arra, hogy a tilalmas helyeket, utakat, csapásokat, ösvé-

nyekét stb. a birtokos szó- vagy írásbeli kérése alapján, a szokásos eljárással kihirdessék.

A pásztoroltatásra az 1894. évi XII. t. cz. 19. §-ban foglaltakhoz hasonló intézkedést hozunk javaslatba, de a felügyelet mellőzését méltányosnak véljük a pórázon való legeltetés esetére is megengedni, miután ezen legeltetési mód állandó felügyeletet tényleg nem igényel.

Viszont azonban a pásztorok alkalmazására vonatkozólag szigorubb intézkedést kell ajánlanunk, mint a minő az 1894. évi XII. t. cz. 19. §-ban és annak végrehajtási rendeletében foglaltatik, mert az a fontos szerep, a mit a pásztorok — mint a legelők helyes kezelését célzó intézkedések legközvetlenebb végrehajtó közegei — a legelőgazdaságban betölteni hivatottak, feltétlenül megköveteli, hogy a törvény a pásztorok alkalmazása és felügyelete tekintetében a birtokosoktól nagyobb felelősséget követeljen, mint eddig és ezzel szüntesse meg azt a visszás állapotot, hogy a pásztorszolgálat bárkire — akárminő megrögzött kártevőre, vagy feladatának megfelelni képtelen egyénre — rábízható legyen s a szolgálatadók még a pásztorok gazdálkodásának ellenőrzésére se érezzék magukat kötelezetteknek. Hogy ez így nem maradhat, s hogy ezen változtatni a legelőgazdasági törvény céljai érdekében elengedhetetlenül szükséges: azt azok után, a miket legelőgazdaságunk mai állapotának vázolója közben a pásztorok alkalmazására és gazdálkodására vonatkozólag elmondottunk, bizonyára fölösleges volna újabb érvekkel is bizonyítani. Megvagyunk győződve, hogy ha azokra utalunk, elegendő bizonyítékot tárunk fel abbéli véleményünk indoklására, hogy a törvényben általános érvényességgel kimondandó egyfelől az, hogy:

pásztoroknak csak olyan egyének alkalmazhatók, a kik a rájuk bízott teendőik ellátására testi és szellemi képességeiknél fogva alkalmasok, büntetlen előéletűek, honi illetőséggel bírnak és — a mennyiben közös csordák őrizetére fogadtatnak fel — 24-ik életévüket betöltötték;

másfelől az, hogy a pásztorokat alkalmazóik a szolgálat tekintetében kellő utasításokkal ellátni és azoknak teljesítésében megfelelően ellenőrizni kötelesek.

Ezeknek megfelelőleg, a törvénynek az áthágásokat és kihágásokat illető rendelkezései természetesen kiterjesztendőek ezen rendelkezések megszegésére is, még pedig olyan értelemben, hogy *a megszabott kellekeknek meg nem felelő pásztorok alkalmazása a felügyelet elmulasztásával egyenlő elbírálás alá vétessék és mindkettő büntetendő cselekménynek legyen minősítve.*

Egyebekben a pásztorok alkalmazására nézve, a viszonyok különféleségére való tekintettel, *fentarthatónak véljük továbbra is az 1894. évi XII. t. cz. 19. §-ban jelzett eljárást, de hangsúlyozzuk, hogy a közös csordák őrzetére alkalmazandó pásztorok szolgálati kötelmeinek előírására vonatkozó utasítás ugy a legelő-ápolási teendők részletezése, mint a legeltetés, itatás, delelés és éjjelezés szabályai tekintetében kiegészítést igényel.*

A törvénybe az előbbi rendelkezéseket követőleg *az állategészségügyi követelmények betartásának kötelezővé tétele* volna fölveendő, mint olyan intézkedés, mely az állattenyésztés érdekeit védő célzatánál fogva, az állattenyésztés szolgálatára hivatott legelőgazdaság szabályozásának elmaradhatatlan tartozékát képezi.

Ezt a követelményt — tekintettel arra, hogy az állategészségügyi törvényünk a legelőkre *kihajtott* állatok egészségének kellő *óvását* biztosító intézkedéseket nem tartalmaz* — célszerű állategészségügyi rendelkezésekkel kellene kiegészíteni, kimondva, hogy azoknak (mint közérdekű intézkedéseknek) *betartása valamennyi legelőre kötelező s azért a legelőtulajdonosok, illetőleg (bérbeadott legelőknél) a bérlők felelősek.*

A legelőgazdasági törvény általános intézkedéseit ezek után — a mint már előbb is említettük — még csak a legelőkön történhető tüzkárok, valamint a kóros növények és rovarok elleni védekezés szabályozására volna kívánatos kiterjeszteni.

A tüzkárok közül itt a fü- és földégés jöhetnek figyelembe. *Ezekre vonatkozólag az 1879. évi XXXI. t. cz. 9—13. §-aiban foglaltakhoz hasonló intézkedéseket lehetne alkalmazni,* ugy azonban, hogv a tüzelési-jog ugyanolyan értelmű korlátozása s a tüzoltás kötelezettségének azonos szabályozása mellett, *a legelőkön levő*

* Állategészségügyi törvényünk ugyanis a legelőknek jó ivóvízzel való ellátása, s a legelőn betegség jeleit mutató állatok elkülönítése, gondozása stb. iránt nem intézkedik. Szerző.

fü, gyom, giz-gaz és cserjék szándékos felégetése is engedélyhez legyen kötve s az övrendszabályok betartásáért az engedelyesek tétessenek felelősökké.

A *káros növények* fogalma alá egybefoglalandónak véljük mindazon gyomnövényeket, a melyeknek elszaporodása a szomszédos legelők és más mezőgazdasági földek termésére is káros lehet (pl. szerbtövis, aranka, bogács stb.), és miután ezeknek irtását a közérdek is nyilvánvalólag követeli: ennél fogva indokoltnak és szükségesnek látjuk, hogy az ezen fogalom alá eső káros növények irtását a törvény valamennyi legelőtulajdonosnak kötelességévé tegye. Ennek kiegészítéséül — tekintettel arra, hogy a legelőkre káros gyomnövényeket, azok népies elnevezéseinek nagy változatossága, miatt a törvény hazánk minden vidékére helyesen nem sorolhatja fel — a közig. bizottságoknak megadandó jog arra nézve, hogy a legelőkön irtandó gyomnövényeket vidékenként megállapítsák.

Ez az intézkedés főcélja mellett legelőink termés-értékének emelkedését is nagy mértékben segíthetné s ezáltal gazdasági gyarapodásunknak kettős előnyt biztosíthatna.

Hasonló általános intézkedéssel volnának kötelezendők a legelőbirtokosok a legelők és mezőgazdasági földek termését, valamint a legelő-állatokat veszélyeztető állatok irtására is, oly hozzáadással, hogy a vadászat tárgyát képező állatok irtásánál az 1883. évi XX. t. cz. rendelkezései betartandók. Ezek kapcsán gondoskodni kell azonban a kártékony növények és állatok nagyobb mérvű elszaporodás esetén követendő eljárás szabályozásáról is, miután ebben az esetben az irtás csak az *érdekeltek összességének egyöntetű közreműködése* révén vezethet kellő sikerhez. E célú nézetünk szerint az 1894. évi XII. t. cz. 54. §-a értelmében alkotandó törvényszakasszal lehetne biztosítani, mely a közmunkaerővel végzendő irtás iránti intézkedésre — az előbbi szakaszoknál követett eljárás szerint — a közig. bizottságokat hatalmazná fel s az irtás vezetését (a tüzoltás vezetéséhez hasonlóan) első sorban az igénybe vehető szakközegre bizná; a *költségek megtérítését* pedig csakis az előbb idézett törvényszakaszban jelzett esetre helyezné kilátásba, úgy, a mint ott meg van állapítva.

Ezeknek kiegészítéséül szükséges azonban, hogy a *káros*

növények vagy állatok elszaporodásának haladéktalan bejelentése valamennyi legelőbirtokosnak vagy bérlőnek kötelességévé tétessék, nehogy azokról a hatóság elkésve csak akkor szerezzen tudomást, a mikor a védekezés már nagy munkát és aránytalan áldozatokat igényel.

*

Az eddig javasolt rendelkezésekkel a törvény általános intézkedései elé tüzött célok — úgy véljük — elég kielégítő mértékben biztosíthatók, a nélkül, hogy a helyesen értelmezett magánjog komoly kifogás alá eshető korlátozást szenvedne. Legelőink mai elhanyagolt állapota és igen sok helyen valóságos talajpusztitással fajuló kiméletlen kezelése tagadhatlanul bő okot adna ugyan továbbmenő rendszabályokra is, de azon reményben, hogy a hatóságok részére biztosítani tervezett hatáskör, kellő felügyeleti szervezet mellett, a gazdasági ismeretek fejlődésével különben is mind szűkebb térre szoruló talajpusztításra, a törvény direkt rendelkezésein tulmenőleg is, minden vonalon eléggé korlátozó hatással lesz: mellőztünk minden olyan javaslatot, mely a gazdaság függetlenségét védő nemzetgazdasági elvekkel ellentétbe hozhatna. Tettük ezt azonban azért is, hogy a rendszeres legelőgazdaságra való átmenet tagadhatlanul nagy nehézségeit könnyítsük és módot adjunk arra, hogy a törvény rendelkezései az állattenyésztésre kedvezőtlen rázkódtatás nélkül juthassanak megvalósuláshoz. Innen van az, hogy sok tekintetben határozott rendelkezés helyett, olyan intézkedéseket javasoltunk, a melyek a végrehajtó hatóságoknak tág hatáskört hagynak. Ezzel gyöngítettük ugyan a törvény határozottságát, de viszont lehetővé tettük az életbeléptetést gátló akadályok kiméletes leküzdését és elhárítottuk azokat a komoly nehézségeket, a melyek a közérdeknek a magánjog fölösleges korlátozása nélküli védelmét célzó törekvés megvalósítása elé tornyosulnának akkor, ha a törvényt minden tekintetben fixirozott hatáskörrel akarnók megalkotni.

A fentiekkel befejezett általános intézkedéseket követőleg, a legelőgazdasági törvény célját nézetünk szerint azon nálunk kiválóan fontos feladat megoldására kell irányítani, hogy a népies állattenyésztés szolgálatában levő legelők, mindazon legelőbirto-

kokkal egyetemben, a melyek tulajdonjogi minőségüknél fogva az állami felügyelet behatóbb érvényesítését igényelik, minden tekintetben helyes kezelésben részesüljenek s rendeltetésüket állandóan, a lehető legkielégítőbb mértékben szolgálják.

A törvény ide irányuló fejezetét „különleges intézkedések” czimmel jelöljük meg.

2. Különleges intézkedések.

A különleges intézkedések fejezete alatt tárgyalandó legelők sorába számítjuk az állam, a törvényhatóságok, városok, községek, vagyonközségek, egyházak, egyházi személyek (mint ilyenek), köz- és magánalapítványok, iskolák, tanítók (mint ilyenek), közbirtokosságok, részvénytársulatok és szövetkezetek legelő birtokait, továbbá az urbéri rendezés alkalmával legelőilletőség fejében a volt urbéreszek tulajdonába jutott, avagy azok és illetőleg jogutódaik által vásárlás, csere, vagy ajándékozás útján szerzett és közösen használt legelőket, valamint magán személyeknek a fenti birtokosokkal közösen birt legelőit, azon magánlegelőkkel egyetemben, a melyek rendszerint több birtokos állataiból álló csürhék, falkák, nyájak, csordák vagy ménesek legeltetésére szolgálnak.

Az itt említett legelőkre nézve — egyfelől azon jogi és gazdasági indokokból folyólag, a melyek az 1879. évi XXXI. t. cz. II. fejezetének s az 1894. évi XII. t. cz. 21. és következő szakaszainak megalkotását eredményezték, másfelől azon életbevágó szerepnél fogva, melyet ezen legelők a nálunk ma is határozottan domináló népies állattenyésztés terén játszanak — kívánatosnak véljük, hogy *a törvény ne csak a termőképesség fenmaradását, hanem az általános résznél mélyrehatóbb intézkedésekkel, egyben a talaj jövedelmezőségének állandóságát s a gazdaság hasznainak fokozatos gyarapodását, valamint a jogosultak igényeinek igazságos kielégítését is biztosítsa*, miután rendeltetésüket állandóan és a lehető legteljesebb mértékben kétségkívül csak így szolgálhatják és csakis így tölthetik be azt a kiválóan fontos szerepkört, melyre közgazdasági helyzetünk erősítése tekintetében hivatva vannak.

Ezt a törekvést minden követelménynek megfelelőleg és mégis egyszerűen, az által véljük elérhetőnek, *ha a törvény a fent elősorolt legelőkre vonatkozólag kötelezővé teszi a rendszeres gaz-*

dasági terv szerint, szakértők által vezetendő kezelést, mindazon kellékekkel együtt, a melyek a rendszeres gazdaság elengedhetlen tartozékai.

Az első kellék az volna tehát, hogy a törvény a szóban levő legelők tulajdonosait, záros határidő kitűzése mellett, szakértők által, pontos felvételek alapján készitendő rendszeres legelőgazdasági tervek beterjesztésére kötelezze.

A tervek összeállítására vonatkozó intézkedéseket — az erdőgazdasági üzemterveknél követett eljáráshoz hasonlólag — legcélszerűbben külön utasításban lehetne megtenni, *de általánosságban a törvényben is kimondandó volna, hogy a gazdasági tervek a legelőgazdaságot* — az adott viszonyok és a birtokosok (vagy jogosultak) szükségleteinek figyelembe vételével — *akként rendezzék, hogy az a talajt termőképességének fokozása s a fűtermés lehető leggazdaságosabb kihasználása, valamint az előbbi korlátok között ellátható szükségletek igazságos kielégítése mellett, az okszerű állattenyésztés követelményeinek is mindenben megfeleljen* s ezeken kívül az esetleges mellékhaszonvételek szabályozásáról, valamint a szakszerű kezelés és megfelelő védelem biztosításáról is gondoskodjék.

Az ekként készitendő terveket az erdőgazdasági üzemtervekhez hasonló eljárás szerint véljük beterjesztendőknék és jóváhagyandóknak, oly hozzáadással azonban, hogy *önálló gazdaságra elég előnyösen nem használható kisebb legelőbirtokokból közös gazdaságra egyesített legelőterületek* — azon esetben, ha a közös gazdaságra való egyesítés legalább 10 évi időtartamra szól — az egyesített birtokrészek és az azokat illető jogok kitüntetése mellett, *egy üzemtervben tárgyalhatók.*

Ezt az engedményt kívánatossá teszi legelőgazdaságunk jelenlegi állapotának vázolója közben említett azon körülmény, hogy a legelők sok helyen annyira fel vannak aprózva, hogy egyes darabjaik külön-külön rendszeres legelőgazdaságra nem alkalmasak. E kedvezőtlen helyzeten céljainknak megfelelőleg kétségkívül csak úgy segíthetünk, ha a tulságosan felaprózott legelők együttes kezelésére igyekszünk hatni és ebből a szempontból a szóban levő engedmény tagadhatlanul előnyösnek mutatkozik.

Ezen engedmény céljának biztosítása érdekében szükséges azonban, hogy a *rendszeres gazdasági terv szerinti kezelés mellőzését a törvény csak azon kivételes esetekre szorítsa, a midőn olyan legelőkről van szó, a melyek a rendszeres gazdaságra önállóan tényleg nem alkalmasok s az előbbi értelemben való közös gazdálkodásra nem egyesíthetők*. Ilyen esetekben az üzemterv mellőzése a földművelésügyi miniszter által volna engedélyezhető, aki az illetékes közigazgatási bizottság meghallgatásával határozná és egyben hivatalból megállapítaná azokat a gazdasági szabályokat, amelyek az illető legelőbirtok *termőképességének megóvása érdekében* multhatatlanul betartandók.

A jóváhagyott rendszeres legelőgazdasági tervek, valamint a hivatalból megállapított gazdasági szabályok betartása természetesen kötelezővé teendő, azzal, hogy azoktól a birtokosok csakis a földművelésügyi miniszter *előzetes* engedélye alapján térhetnek el.

• A legelőgazdasági tervek révén elérni kívánt cél második kelleke — mint fennebb említettük — a szóban levő *legelők szakzerű kezelésének biztosításá*-ban áll.

Ennek kötelezővé tétele — nézetünk szerint — oly hozzáadással volna kimondandó, hogy *szakértőnek csakis törvényes szakminősítéssel bíró gazdatisztek vagy erdőtisztek tekintetnek*. Ilyeneket természetesen nem alkalmazhatna minden birtokos s ezért a külön kezelőtiszt tartására nem képes birtokosoknak a hatósági hozzájárulás fentartása mellett mindenestre jogot kell adni arra, hogy *közös kezelőtiszt* tartására egyesülhessenek.

E mellett viszonyaink figyelembe vételével minden kétséget kizárólag szükségesnek mutatkozik intézkedni az iránt is, hogy *azok a birtokosok, akiknek legelői állami tulajdont képező és állami közegek által kezelt erdő — és illetőleg mezőbirtokok, vagy állami kezelésbe vett erdők szomszédságában fekszenek, a földművelésügyi miniszter hozzájárulásával legelőgazdasági terveik elkészítését és legelőik kezelését, a költségviselés terhei ellenében, állami erdőtisztekre és illetőleg gazdatisztekre bizhassák*; — sőt úgy véljük hogy az 1898. évi XIX. t.-cz. 1. §-a alapjának tényleg állami kezelésbe vett erdők birtokosainak az állami kezelésbe levő erdőkkel szomszédos legelőire nézve, *az állami kezelés egyenesen kötelezővé volna teendő*.

Az állam ez által tagadhatlanul nagy terhet vállalna ugyan magára, de ezzel szemben a legelők helyes kezelésének biztosítása s az állami felügyelet könnyítése révén olyan gazdasági előnyöket érhetne el, amelyeknek hasznai államgazdaságunk mérlegében a terheket minden valószínűség szerint meghaladnák.

Az itt tárgyalt legelőkre nézve a szakszerű kezelés mellett természetesen *a kellő védelem is kötelezővé teendő*, a mit az erdők között és azok szomszédságában levő legelőkön az *erdőőrök*, a mezőgazdasági határba eső legelőkön pedig a *mezőőrök* láthatnák el és csak az olyan fekvésű legelők őrzését kellene *a mezőőrökkel egyenlő minőség alá eső* és ezen szolgálatra külön felesketendő *legelőőrökre* bízni, amelyeket az erdő- és illetőleg mezőőrök a viszonyoknál fogva kellő védelemben nem részesíthetnek. Az ilyen legelők megfelelő védelme érdekében, a hatósági hozzájárulás fenntartásával, önként érthetőleg megengedendő, hogy *több birtokos közös legelőrt tarthasson*.

Ép így megengedhetőnek véljük az 1879. évi XXXI. t.-cz. 22. §-ban foglalt intézkedéshez hasonlóan azt is, hogy az olyan *csékélyebb terjedelmű legelőknél*, a melyek szakképzett gazda- vagy erdőtiszt kezelésére czélszerűen nem bizhatók, a közigazgatási bizottság hozzájárulása esetén, a *kezelést is a legelőőr vagy a birtokos más megbízottja láthassa el*.

Viszont azonban a kezelés és őrzésre vonatkozólag javasolt fenti rendelkezések célrajuttatásának kellő biztosítása végett szükséges, hogy a legelőgazdasági törvény tovább menőleg is kövesse az 1879. évi XXXI. t. cz. ide vágó intézkedéseit és azokhoz képest a *kezelő és illetőleg őrző személyzet alkalmazásának* a birtokosok részéről történő *elmulasztása* esetére adja meg a közigazgatási bizottságnak és illetőleg a földművelésügyi miniszternek azokat a jogokat, amelyek az idézett törvénycikk 23. §-ában vannak részletezve.

Ennek természetes tartozékát képező hozzáadás gyanánt, az itt szóban levő legelőbirtokosokra nézve kötelezővé teendő azonban az is, hogy legelő-kezelő és őrző személyzetük szolgálatba lépését és távozását, illetőleg elbocsátását, a járás főszolgabírójához 8 nap alatt bejelentésük és a szolgálatba lépő fel nem esketett személyzet felesketését kérik.

Folytatólag szabályozandó volna azután az *esküre bocsájtás feltétele* úgy a *legelőkezelőkre, mint a legelőőrökre* vonatkozólag. E tekintetben nézetünk szerint az előbbieknél a már említett szak-képzettség hiteles beigazolása mellett, a honi illetőség, nagykorúság és fedhetetlen előélet, az utóbbiaknál pedig a mezőőrök felesketésére megszabott kellékek megszabása kívánatos, megjegyezve, hogy e kellékekkel nem bíró személyek az itt szóban levő birtokoknál önálló kezeléssel, vagy őrzéssel nem bízhatók meg.

A *felesketés módját* és az eskü szövegét az 1879. évi XXXI. t.-cz 38. és 39. §-aiban és illetőleg az 1894. évi XII. t.-cz. 78. és 79. §-aiban foglaltak szerint véljük megállapíthatónak, kimondva, hogy a *legelőkezelők a közigazgatási bizottság előtt, a legelőőrök* pedig a járási *főszolgabíró* (polgármester, kerületi előljáró, rendőr kapitány) *előtt tesznek esküt*, melynek letétele után szolgálatban *közbiztonsági közegeknek tekintetnek*, s mint ilyenek — ott ahol szükséges — a földművelésügyi miniszter által a közigazgatási bizottság meghallgatása után megjelölendő *lőfegyvert is viselhetnek*.

Ezek kapcsán kívánatos volna továbbá a fenti különleges intézkedések által nem érintett legelőbirtokokon esetleg alkalmazott kezelő és őrző személyzetre nézve is megengedni a feleskétést, azon esetben, ha az illetők az 1894. évi XII. t.-cz. 77. §-ban részletezett kellékeket igazolni képesek. Az ilyeneket szolgálatban szintén a mezőőrökhöz hasonló jogokkal lehetne felruházni, de úgy ezekre, mint az előbbieken tárgyalt legelőkre kötelezővé teendő, hogy *szolgálatban* mindenki által könnyen felismerhető *jelvényt viseljenek, melynek alakját a földművelésügyi miniszter állapítja meg*.

3. A legelők felügyeletére vonatkozó intézkedések.

A legelők felügyelete érdekében teendő intézkedések között az elsőség kétségkívül a legelők törzskönyvezését illeti, miután nyilvánvaló, hogy kellő felügyeletet gyakorolni csak akkor lehet, ha a legelők összeírása a törvény általános és különleges intézkedéseinek végrehajtása érdekében szükséges részletességgel megtörtént.

A *törzskönyvezés nézetünk szerint az erdőkre vonatkozó törzskönyv egybeállításánál követett eljáráshoz hasonlóan*, a közigazgatási

bizottságokra volna bizandó, melyeknek ebbeli teendői *részletesen külön miniszteri rendelettel* szabályozatnának.

Mivel azonban a törzskönyvezéssel kapcsolatosan a legelő-birtokosok jogait és kötelességeit érintő intézkedések is teendők, ennél fogva a törvényben a törzskönyvezés ügye sem mellőzhető.

Az idevágólag szükségesnek vélt rendelkezések előadása előtt javaslataink magyarázatául helyén valónak látjuk azonban előbb röviden vázolni a törzskönyvezést illető véleményünket. E szerint az összes legelőkről (beleértve természetesen a havasi legelőket is, de eltekintve az erdészeti kezeléshez tartozó legelő-erdőktől) helyszinelés nyomán, a legmegbízhatóbb adatok felhasználásával készítenő és lehetőleg pontos térrajzokkal is felszerelendő törzskönyveket községi határonként oly módon kellene összeállítani, hogy a birtokos és a dülő megnevezése s a helyrajzi szám, tulajdonjogi minőség és terület kitüntetése mellett, kellő tájékoztatást nyujtsanak mindazon körülményekre nézve, a melyek a törvény általános és különleges intézkedéseinek végrehajtásához szükségesek.

Az adatok összegyűjtése és egybefoglalása a törzskönyvezés céljainál fogva, a későbbiekben javaslatba hozott *legelő-gazdasági felügyelők*re volna bizandó, a kik azonban ebbeli feladatukat elég gyorsan csak úgy oldhatják meg, ha a legelőbirtokok tulajdonjogára, területére és helyrajzi számaira vonatkozó hiteles adatok, valamint a legelőkről meglevő térképek, illetőleg térvázlatok szolgáltatása, ugyszintén a helyszini felvételeknél szükséges tájékoztatások megadása a birtokosok kötelességévé tétetik s a legelők kezelői az adatgyűjtésben való közreműködésre köteleztetnek.

A munka a mellőzhetlen részletes bejárások miatt előre láthatólag így is igénybe fog venni legalább 5 évet, minél fogva a közigazgatási bizottságoknak a hiteles törzskönyvek összeállítására legalább 5 évi határidő adása kívánatos.

A közigazgatási bizottságok a legelőgazdasági felügyelők által összegyűjtött és javaslatba foglalt adatok alapján községi határonként összeállítandó törzskönyvezési adatokat közölnék az érdekelt birtokosokkal és ebbeli intézkedésükben tudatva minden legelő-birtokossal, hogy legelőik, vagy azok egyes részei a törvény minő rendelkezései alá esnek, megtennék egyidejűleg mindazon intézkedéseket, a melyek a törvény általános és különleges intézkedései

alapján, a legelők használatának korlátozása, termőképességük biztosítása és illetőleg visszaállítása s használati és rendszeres gazdasági terveik összeállítása, valamint a kezelés, őrizet és pásztoroltatás tekintetében szükségesegek.

Ez kétségtelenül sok munkát adna, de mivel csakis ilyen módon remélhetjük azt, hogy a legelőbirtokosok a törvény intézkedéseikhez *rövid időn* alkalmazkodni fognak, s a preventív intézkedések hasznai gazdasági érdekeink javára csak így érvényesülhetnek eléggé: ennél fogva részünkről ezt az eljárást minden nehézsége daczára ajánljuk.

A birtokosoknak a most javasolt intézkedésekkel szemben — az általános és különleges intézkedéseknél mondottakból érhetőleg — természetesen meg kellene adni a felebbezési jogot; ugyanban, hogy olyan intézkedésekre nézve, a melyek foganatosításának elodázása a közérdek szempontjából veszélyes, a fellebbezés felfüggesztő hatással ne bírjon.

A törzskönyvezést illető ezen véleményünk alapján a törvény ide vonatkozó részébe a következő rendelkezéseket véljük befoglalandóknak:

a) *A legelők felügyelete érdekében a törvény életbeleptetésétől számított 5 év alatt az összes legelők összeirandók és törzskönyvezendők. A törzskönyvezés költségeit az állam viseli.*

b) *A törzskönyvezéssel a közig. bizottságok bizatnak meg, melyeknek ebbeli teendői a földművelésügyi miniszter által külön rendeletben szabályoztatnak.*

c) *A törzskönyvezéshez szükséges adatokat, valamint a legelőkről beszerezhető, illetőleg meglévő térképeket a birtokosok kötelesek az összeírás végzésére kiküldendő közegek rendelkezésére adni s őket a helyszini felvételekben kellően támogatni.*

d) *A törzskönyvezés eredménye a birtokosokkal közöltetni fog. Azok a birtokosok, a kik legelőik minősítését, avagy a közig. bizottságnak a törzskönyvezési eredmények közlésével kapcsolatosan, a jelen törvény előbbi határozmányai alapján teendő intézkedéseit sérelmesnek vélik, a közig. bizottság határozatának vételétől számított 15 nap alatt a közig. bizottság útján a földművelésügyi miniszterhez fellebbeztetnek, a ki ezen ügyekben végérvényesen határoz.*

A közig. bizottság olyan intézkedéseire azonban, a melyek foganatosításának elodázása a közérdek szempontjából veszélyesnek mutatkozik, a felelőzés felfüggesztő hatással nem bír.

A felügyelet alapját képező törzskönyvezés tárgyában mulhatatlanul szükségesnek talált ezen rövid határozmányok után a legelők felügyeletének szervezése volna sorra veendő.

A legelők felügyeletének szervezése nézetünk szerint legczél-szerűbben az 1879. évi XXXI. t. cz. III. fejezetében foglalt elvek szerint oldható meg; tehát akként, hogy *a felügyelet az állam részéről alkalmazott legelőgazdasági felügyelőkre, a felügyelettel kapcsolatos hatósági teendők pedig a közig. bizottságokra és a földmivelésügyi miniszterre, mint I. és II. foku legelőrendészeti hatóságokra legyenek bízva*, mely utóbbiak közül az I. foku hatóságot képező *közigazgatási bizottság* a legelőgazdasági törvény végrehajtási teendőinek ellátására *kebeléből állandó albizottságot választana.*

Legelőgazdasági felügyelők gyanánt olyan szakképzett gazdasítzteket, vagy erdőtiszteket vélünk alkalmazhatóknak, akik legalább 10 évet gyakorlati szolgálatban töltöttek és legelőgazdaságok vezetésével gyakorlatilag is foglalkoztak. Ezen kétségkívül indokolt követelmény előrebocsajtása mellett nem hallgathatjuk el azonban abbeli meggyőződésünket, hogy részünkről a legelőgazdasági felügyelősegeket nem óhajtjuk külön álló intézmény gyanánt szervezni, mert úgy véljük, hogy a mezőgazdaság és az ezzel kapcsolatos gazdasági ágazatok felügyeleti szervezeteinek széttagolása gazdasági fejlődésünknek hátrányára van.*) Ezen nézetünkből folyólag a *legelő gaz-*

*) Nézetünk szerint legczél-szerűbb volna a mezőgazdasághoz tartozó összes gazdasági ágazatok felügyeletét teljes mezőgazdasági szakképzettséggel és legalább 10 évi gyakorlattal bíró *mezőgazdasági felügyelők* kezébe *összpontosítani*, a kik a mező- és állatgazdaság minden ágára (tehát a kert-, szőlő-, legelő- és tejgazdaságra is) kiterjedő hatáskörrel kerületeik gazdasági életét kétségkívül egybehangzóbban irányíthatnák és az összes tényezőkkel számolva, a viszonyoknak megfelelőbb fejlődést biztosíthatnának, mint az egyes gazdasági ágazatok fejlesztésén külön-külön fáradozó felügyelők. Az összpontosított felügyeleti szervezetre való áttérés azonban ezidőszertint sok nehézséggel kapcsolatos s azért azt e helyen csak megemlítjük, javaslatainkkal pedig a jelenlegi felügyeleti szervezethez alkalmazkodunk, mivel kerülni óhajtunk minden olyan természetű nehézséget, mely a legelőgazdasági törvény megalkotását késleltethetné.

Szerző.

daság felügyeletet egybeolvasztani ajánljuk az állattenyésztési felügyelet szervezetével, mint olyannal, melynek feladataival a legelőgazdaság felügyelete egészen természetes kapcsolatban áll. Az egybeolvasztás azonban önként érthetőleg megköveteli, hogy a kettős cél szolgálatára az állattenyésztési felügyelők mai számánál nagyobb létszámú felügyelői szervezet létesüljön, még pedig akként, hogy tagjai az előrebocsájtott minősítési követelményeknek megfeleljenek s a legelők számához és terjedelméhez, valamint a terep- és közlekedési viszonyokhoz alkalmazkodóan képezett olyan kerületek ellátásával legyenek megbizva, a melyeket irodai teendőik elvégzése mellett, legalább évenként egyszer tényleg bejárhatnak.

Az ekként alkalmazandó legelőgazdasági (és állattenyésztési) felügyelők hatásköre részletesen külön miniszteri rendeletben volna szabályozandó, de általános tájékoztatás kedvéért kívánatos főbb vonásaiban a törvénybe is beiktatni, olyan értelemben, a mint az erdőfelügyelőkre nézve az 1879. évi XXXI. t.-cz. 30—35 §-ban történt, melyeknek rendelkezései a legelőgazdasági felügyelőkre is megfelelőek.

A felügyelet I. fokú hatósági teendőit — mint említettük — legcélyszerűbben a *közig. bizottság és illetőleg annak e célra választandó albizottsága — a legelőrendészeti bizottság — láthatná el*, a melyet azonban — tekintettel arra, hogy a legelőgazdaság az erdőgazdaságot sok tekintetben érinti, sőt azokon a birtokokon, a hol a legelőket az erdőterülettel együttesen legeltetik, a kettő között elég szoros gazdasági kapcsolat áll fenn — kívánatosnak mutatkozik *az erdészeti albizottsággal összeforrasztani*, oly módon, hogy a két albizottság az erdőgazdaságot bármi tekintetben is érintő legelőgazdasági és illetőleg legelőrendészeti ügyeket közös üléseken tárgyalja. Ennek érdekében *mindkét albizottság egy elnök vezetésére volna bizandó azzal*, hogyha az elnök a közös üléseken való megjelenésében akadályozva volna, akkor helyettesítését a két albizottság elnökhelyettesei közül általa megbizandó tag lássa el.

Az előadói teendők legelőgazdasági és legelőrendészeti ügyekben természetesen a *legelőgazdasági felügyelőt terhelnék*, a ki az albizottsági üléseken a kir. erdőfelügyelőéhez hasonló joggal

venne részt és az előadói teendőket is ugyanugy végezhetné.*) Az említett albizottság választása tekintetében nézetünk szerint az 1879. évi XXXI. t.-cz. 26. §. és illetőleg 25-ának 1—7 pontjaiban foglaltak szerint lehetne eljárni, a melyek a szöveg megfelelő módosítása mellett, a legelőgazdasági törvénybe egész terjedelmükben beleilleszthetők.

Hasonló eljárás volna követhető a II. foku felügyelő hatóság megállapítását illető törvényszakaszra nézve is, melynek szövege — tekintettel arra, hogy a II. foku és egyszersmint legfőbb hatóságot a fentiek szerint is a földmívelésügyi miniszter gyakorolná — az 1879. évi XXXI. t.-cz. 27. §-ával egyértelmű lehet.

4. A legelőrendészeti áthágások büntetése.

A legelőbirtokosok által saját legelőiken elkövetett *legelőrendészeti áthágások* büntetése önként érhetőleg kiterjesztendő mindazon cselekményekre és mulasztásokra, a melyek a törvény általános és különleges intézkedései ellenére történnek; és mint-hogy a törvény bizonyos gazdasági célok szolgálatára alkottatik: *az itt sorra jövő büntető intézkedéseknek kétségkívül olyanoknak kell lenni, a melyek a törvény tiszteletének biztosítása mellett, egyben a törvény gazdasági céljainak sikerre juttatását is szolgálják.*

Ugyanazt az elvet véljük tehát alkalmazandónak, mely az 1879. évi XXXI. t.-cz. IV. fejezetében foglalt intézkedések megalkotásánál követtetett, de a közérdekre veszélyes mulasztásokkal szemben a gazdasági célokat teljesebb mértékben kívánjuk biztosítani, mint a hogy az az idézett törvénycikkekben történt és ennek eszközét az ilyen természetű mulasztások eseteinél nem annyira a súlyos bírságolásban, mint inkább *a megtörtént mulasztások hatósági pótlásának lehetővé tételében keressük*, miután nyilvánvaló, hogy a nagy összegű pénzbírság sok esetben megfoszthatja a

*) Részünkről a közigazgatási bizottságok ülésein elintéztét nyerő gazdasági vagy ilyen vonatkozású ügyek figyelembevételével kívánatosnak tartanók ugyan, hogy a legelőgazdasági felügyelők a közig. bizottságoknak hivatalból tagjai legyenek és az ilyen tagokat illető jogokat gyakorolják, de mivel az 1879. évi XXXI. t.-cz. a gazdasági vonatkozású ügyekben nem kevésbé fontos tevékenységre hivatott kir. erdőfelügyelőket csak az erdészeti albizottságok előadói tisztével ruházta fel: e miatt *ez időszertint* a legelőgazdasági felügyelőkre nézve sem tehetünk más értelmű javaslatot. Szerző.

birtokost az elkövetett mulasztás pótlásához szükséges anyagi erőttől és ennek folytán a gazdasági célok rovására olyan helyzetek támadhatnak, a melyek egy időre a mulasztásoknak a birtokosok terhére való hatósági pótlását is kizárják.

Ezeket szemelőtt tartva, részünkről *a törvény ezen fejezetét a következő értelemben hozzuk javaslatba:*

A legelőbirtokosok által ezen törvény általános és különleges intézkedései ellenére elkövetett cselekmények és mulasztások legelőrendészeti áthágásnak tekintetnek és az alábbi szakaszok értelmében bírálандók el:

1. A ki legelőin a hó-, vagy kőgörcgetegek, vízmosások, kopárságok, illetőleg föld- vagy hegycsuszamlások ellen védelmet nyújtó azon fákat, facsoportokat, erdőfoltokat és illetőleg cserjéseket, a melyek a közigazgatási bizottság által fentartandóknak minősítettek, az erdőrendészeti hatóság előzetes engedélye nélkül kiirtja, bármi módon kipusztítja és illetőleg tarra vágja, az a levágott fák és illetőleg cserjék helyi értékének kétszeresétől tizszereséig terjedhető pénzbírsággal büntetendő s ezen kívül a legelőrendészeti hatóság a kiirtott, illetőleg kipusztított, vagy tarra vágott fák, facsoportok, és illetőleg cserjések újra telepítését rendelheti el és annak foganatosítására a teljesítendő munka arányában 1 évtől legfeljebb 5 évig terjedhető határ időt szabhat.

2. Ha a legelőbirtokos az előző szakasz értelmében elrendelt munkát a megszabott határidő alatt nem teljesíti, évenként az előbbi összeg felétől annak egész összegéig terjedhető újabb pénzbírsággal büntetendő s a mennyiben a mulasztás a közérdekre növekvő veszélylyel jár, az erdőrendészeti hatóságnak jogában van az elrendelt munkálatokat a birtokos költségére hatóságilag végeztetni.

3. A ki a jelen törvény általános intézkedéseiben első helyen említett legelőkhöz tartozó legelőjének talaját az előbbi 1. §-ban jelzett veszélyeket előmozdító mértékben felszaggatja, — vagy bármi módon rongálja, vagy feltöréssel kapcsolatos mezőgazdasági művelésre alkalmatlannak minősített talaju legelőjét feltöri, illetőleg a talaj épségét veszélyeztető módon használja, — valamint az is, a ki elkopárosodott, vízmosásos, vagy feltétlen erdőtalajjal bírónak minősített legelőin az erdőrendészeti hatóság által megszabott

tilalmakat megszegi és az ezen törvény értelmében elrendelt munkálatokat nem foganatosítja, holdanként 5 K-tól 100 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntethető és tartozik az erdőrendészeti hatóság által elrendelendő tilalmakat betartani s a gyepesítési, talajkötési, vagy fásítási, illetőleg erdősítési munkálatokat a megszabott időre foganatosítani; a mennyiben pedig ebbeli kötelezettségének eleget nem tette, évenként és holdanként további 5—100 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntethető.

Az erdőrendészeti hatóság az elmulasztott munkálatokat az előbbi szakasz értelmében, a birtokos költségére ilyen esetben is végrehajthatja.

4. A ki ezen törvény általános rendelkezései értelmében terv szerint kezelendőnek minősített legelőjére hivatalból megállapított használati tervtől önkényesen eltér — a mennyiben az által nem követ el az előbbi szakaszok szerint súlyosabb büntetés alá eső áthágást — első esetben 20—200 K-ig, ismétlődés esetén pedig 50—500 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntetendő.

5. Ugyanígy büntetendő az is, a ki ezen törvény különleges intézkedései alá eső legelőjére jóváhagyott legelőgazdasági terv rendelkezéseitől önkényesen eltér, avagy az állategészségügyi rendelkezéseket megszegi.

6. A ki legelője határait és a legeltetés ellen tilalmazandó legelőrészeket ezen törvény rendelkezései szerint megjelölni és a jeleket fentartani elmulasztja, avagy ezen törvénynek a pásztorokra és pásztoroltatásra s a káros növények és állatok irtására, továbbá a törzskönyvezést végző közegek támogatására vonatkozó határozmányait megszegi, első esetben 10—50 K-ig, ismétlődés esetén 20—100 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntetendő. Ugyanígy büntetendők a jelen törvény különleges intézkedéseiben megnevezett birtokosok akkor, ha legelőik kezelő és őrző személyzetének szolgálatba lépését, vagy a szolgálatból való kilépését a törvényes időben bejelenteni, vagy felesketésüket kérni elmulasztják.

7. Az előbbi szakaszban megszabott büntetés alá esik az is, a ki legelőin a tűzrendészeti szabályokat nem tartja be.

Ha azonban ebbeli mulasztása folytán tűzvész támad: cselekménye vétséget képez s a büntető törvénykönyv rendelkezései szerint büntetendő.

8. A jelen törvény különleges intézkedései alá eső azon legelőbirtokos, a ki legelőbirtokának kezelésére és őrzésére elegendő számú kezelő és őrző személyzetet nem alkalmaz, a legelőrendészeti hatóság által felhívandó, hogy ebbeli kötelezettségét a felhívás vételétől számított 3 hónap alatt teljesítse, és ha ennek eleget nem tesz: 500 kat. holdat meg nem haladó legelőnél 50—500 K-ig, ennél nagyobb legelőnél 100—1000 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntethető.

9. Ha azon birtokos, a ki legelőjét ezen törvény rendelkezése szerint rendszeres üzemterv szerint köteles kezelni, legelőgazdasági üzemtervét az erdőrendészeti hatóság által megállapított ideig jóváhagyásra törvényszerűen betérjeszteni elmulasztja, ezen mulasztásért 500 kat. holdnál nem nagyobb legelőknél 50—500 K-ig, 500 kat. holdnál nagyobb legelőbirtoknál pedig 100—1000 koronáig terjedhető pénzbírsággal büntetendő.

Ez a büntetés minden további 1 évi mulasztás esetén ismételtető.

10. A ki legelője megszemlélésében a kir. legelőgazdasági felügyelőt akadályozza, vagy attól a legelőgazdaság felügyeletéhez szükséges felvilágosításokat megtagadja, első esetben 100—200 koronáig, ismétlődés esetén pedig 500 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntetendő.

Ha pedig a kir. legelőgazdasági felügyelőnek ellenszegül: cselekménye közhatóság elleni erőszak büntettét képezi és a büntető törvénykönyv rendelkezése szerint büntetendő.

11. A legelőbirtokos felelőssége, továbbá az eljárási költségek megítélése és behajtása, a büntethetőség és büntetés elévülése s a legelőrendészeti áthágás által másnak okozott kár megtérítése tekintetében az 1879. évi XXXI. t.-cz. 54—60 §-aiban foglaltakkal azonos rendelkezések állapítandók meg, intézkedve egyben a bírságok és eljárási költségek, valamint a birtokos mulasztásai folytán hatóságilag foganatosított munkálatok költségeinek végrehajtása tekintetében is.

Itt nem mulaszthatjuk el megjegyezni, hogy a későbbiekben az „Országos Erdei Alap“-hoz hasonló „Országos legelőalap“ képzését hozzuk javaslatba, minél fogva az említett törvényszakaszokban a bírság hováfordítását s a felmentő ítéletekkel kapcsola-

tos legelőrendészeti eljárások eseteiben felmerülő költségek fedezését illető rendelkezések az „Országos legelőalap-ra“ való utalással volnának megteendőek.

5. A legelőrendészeti áthágások büntetésére illetékes hatóságok megjelölése és az eljárás szabályozása.

Ennek tárgyalásában nagyon rövidnek lehetünk, miután *az idevágó intézkedések nézetünk szerint teljesen egyezhetnek az 1879. évi XXXI. t.-cz. V. fejezetével* és semmi indokunk sincs arra nézve, hogy azoknak a törvényhozás által elfogadott és az alkalmazásban is bevált intézkedéseitől eltérjünk s az eljáró közegeknek csak nehézséget okozó más ügyrendet állapítsunk meg.

Csupán az említett fejezet szövegének némi precizizozását mondhatjuk kívánatosnak, a mit azonban kitűzött céljainknál fogva ezuttal nem ölelhetünk fel.

E helyett sorra vesszük a legelőgazdasági törvény azon további igen fontos feladatának megoldását, mely az előbbi rendelkezések által a talaj oktalan rongálása és pusztítása ellen védett és lehetőleg a rendszeresség korlátai közé szorított legelőgazdaság fejlesztését célozza.

6. A legelőgazdaság fejlesztését célzó intézkedések.

A legelőgazdaság fejlesztése érdekében kívánatosnak mutakozó intézkedések javaslatait *4 csoportba osztjuk*.

Az elsőbe sorozzuk a közlegelők képzését s az ilyen legelők gazdaságára bármi tekintetben akadályozólag ható szolgalmak megszüntetését célzó intézkedéseket;

a másodikba a közlegelők tulságos felaprózását akadályozó s a már felosztott legelők együttes kezelését elősegítő intézkedések javaslatait;

a harmadikba a legelőgazdaság fejlesztése érdekében az állam részéről nyújtandó anyagi és erkölcsi támogatás javaslatait;

és végre a negyedikbe a legelőgazdaság fejlődését közvetett uton gyámolító azon intézkedéseket, a melyek a legelők okszerű berendezését és illetőleg a legelőgazdasági üzem fentartását gátló vagy nehezítő akadályok elhárítására irányulnak.

Vegyük ezeket sorra:

a) Közlegelők képzése és a közlegelők szolgálmainak megszüntetése.

E tekintetben nézetünk szerint 2 irányu intézkedés szükséges, a melyek közül az egyik mindama községi (városi) határookra, a hol megfelelő *közlegelők* nincsenek, ilyeneknek *szükségszerű kiharítását*, ugy a tagosítások, mint az arányosítások eseteire *kötelezővé teszi*, a másik pedig a köz- (v. közös) *legelőknék* a gazdaságra bármi tekintetben *káros szolgálomakkal való megterhelését eltiltja* és a már létező ilyen *szolgálomak megváltását, a szükséges állami támogatás biztosítása mellett, elrendeli.*

Külön indokolást — ugy hisszük — nem igényel egyik intézkedés sem, mert olyan célokat szolgál, a melyeknek elérésére egyrészt a nálunk állandóan uralkodó szerepet vívő népies állattenyésztés támogatása, másrészt az annak szolgálatára hivatott legelők gazdasági fejlődése érdekében kétségkívül törekednünk kell; ebben a célban pedig a javaslatba hozott intézkedések teljes indoklást találnak.

Némi kételyt talán csak a magán tevékenység támogatásának előnyeire alapított birtokfelosztási elv támaszthatna, a mely azonban meggyőződésünk szerint itt nem lehet irányadó, mert a mint fennebb is említettük, a tapasztalat megczáfolhatlanul beigazolta, hogy ezt a nemzetgazdasági elvet a legelőkre nézve bizonyos mértéken túl csak a népies állattenyésztés határozott kárával lehet alkalmazni, ezt pedig az előbbiekből érthetőleg, közzgazdasági és szociális érdekeinkért feltétlenül kerülnünk kell.

Ezekre hivatkozva, e czim alatt még csupán annyit jegyzünk meg, hogy a szolgálomak megváltásának állami támogatását pénzsegélylyel, vagy kamatmentes kölcsönnel, azon esetekre javasoljuk, a melyeknél a szolgálomak a gazdasági érdekek kára nélkül csak *késpénzzel* válthatók meg és ennek teljesítésére a váltságdíjjal megterhelendők kellő anyagi erővel nem rendelkeznek. Ez volna tehát a szolgálomak megváltását elrendelő intézkedés kapcsán állami támogatás gyanánt biztosítandó, oly hozzáadással, hogy a támogatás módja és mértéke fölött a földmivelésügyi miniszter határoz, a ki a gazdaság érdekében megváltandó és illetőleg teher gyanánt nem biztosítható szolgálomak megállapítása tekintetében is döntő hatáskörrel bír s erre nézve rendeletesleg intézkedik.

b) A legelők felaprózását akadályozó és a már felosztott legelők együttes kezelését elősegítő intézkedések.

Itt mindenekelőtt az 1894. évi XII. t.-cz. 12. §-ban foglalt megszorítások szigorítását és illetőleg kiterjesztését látjuk szükségesnek oly értelemben, hogy a tényleg fel nem osztott közös legelők — tehát azok is, a melyek a telekjegyzőkönyvbe egyéenként, illetőleg érdekcsoportonként vannak ugyan bejegyezve, de tényleg osztatlanul, közösen használtatnak — csak a földmivelésügyi miniszter előzetes engedélyével legyenek feloszthatók, a ki erre engedélyt abban az esetben adhat, ha beigazoltatik, hogy a felosztás gazdasági szempontból nem hátrányos, és ha a hitelesen igazolt jogosultság szerint külön kihasítandó legelőrész a talaj feltörésével kapcsolatos mezőgazdasági mivelésre állandóan nem alkalmas területen egy tagban legalább 100 kh-at kitesz.

Ezek a kivánalmak legelőgazdaságunk hanyatlásának ismeretett okaiból és a legelőgazdasági törvény céljaiból önként következnek. Mezőgazdasági statisztikánk adatai (a tapasztalat szomorubbnál szomorubb példáinak ezreivel egyetemben) minden kétséget kizárólag igazolják, hogy az előbb említett nemzetgazdasági elv kedvéért a legelőkön is szabaddá tett birtok felaprózás népies állattenyésztésünk alapjait (épen hazánk azon részein, a hol azoknak fentartása a legnagyobb államgazdasági jelentőséggel bír) olyan mértékben veszélyezteteti, hogy gyors és erélyes beavatkozás nélkül, az egyre rohamosabban szaporodó kopárságok miatt, gazdasági és szociális szempontból egyaránt aggasztó jövő elé nézünk.

E megczáfolhatlan tényekkel szemben nézetünk szerint elítélendő gazdasági politikát követnének, ha továbbra is a fennebb említett nemzetgazdasági elvhez és illetőleg kizárólag az anyagi jog szabályaihoz ragaszkodva, nem vennénk igénybe olyan eszközöket, a melyek a közös legelők felosztását a felosztás előrelátható gazdasági következményeinek szakszerű és elfogulatlan mérlegelésére hivatott hatóság előzetes engedélyéhez kötik és a talaj feltörésével kapcsolatos mezőgazdasági mivelésre állandóan nem alkalmas legelőkre nézve megszbják egyben azt a terület-minimumot is, mely a rendszeres legelőgazdasági üzemhez gazdasági szempontból szükséges.

Ebbeli meggyőződésünk alapján helyén valónak látjuk a fenti javaslatunk értelmében teendő intézkedést a legelőfelosztás és illetőleg kihasítás azon eseteire is kiterjeszteni, a mikor a volt urbéres telkesgazdák, zsellérek és más érdekcsoportok legelő-illetőségeinek egymástól való *elkülönítéséről*, avagy községi alkalmazottak és egyházi-személyek (mint ilyenek) s községi vagy felekezeti iskolák legelő-illetőségeinek *kihasításáról* van szó.

Az előbbi esetre nézetünk szerint kimondandó, hogy az említett *érdekcsoportok legelőilletőségeinek egymástól való elkülönítése is csak akkor engedhető meg, ha az egyes érdekcsoportok legelő-illetőségei* (más illetőség beszámítása nélkül) *külön-külön egy tagban legalább 100 kth-at kitesznek, és illetőleg ha a 100 kth-at kitevő illetőséggel bíró érdekcsoport legelőjének kihasítása után, a vele közösségben volt érdekcsoport (v. csoportok) legelője egy tagban nem lesz 100 kh-nál kisebb*; az utóbbi esetre pedig megkövetelendő, hogy *községi alkalmazottak és egyházi személyek (mint ilyenek) s községi és felekezeti iskolák legelőilletőségei a közösből csak akkor hasítottassanak ki, ha külön egy tagban legalább 100 kh. terjedelemmel bírnak.*

Mivel pedig az erdőarányosításoknál tudomásunk szerint nem egyszer megtörténik, hogy a külön kihasításra jogot adó 100 kh. terület-minimumot többen összeállva úgy mutatják ki, hogy részeiket ál-szerződéssel eladják vagy elajándékozzák egynek és azután az így kivett birtokrészt az előbihez hasonló eljárással felosztják: erre való tekintettel a most tárgyalt javaslatok kapcsán szükségesnek látjuk törvénybe iktatni, hogy olyan esetekben, a midőn a 100 kh. legelőbirtok a kihasítást kérőket nem urbéri illetőség czimén, hanem birtokvétel vagy ajándékozás folytán illetné: *a jogosultság hitellekkönyvileg igazolandó és a mennyiben utólag kétségtelenül kitűnnék, hogy az adás-vétel vagy elajándékozás csak a törvény kijátszása végett, vagyis azért jött létre*, hogy egyesek, illetőleg egyes érdekcsoportok a törvényben megállapított minimális területnél kisebb legelőterületeket is saját külön birtokukba vehessenek; akkor *az ilyen célzattal történt felosztás semmisnek tekintendő* és költségeivel kizárólag azok terhelendők, a kik a felosztást az előbb jelzett célzattal eszközölték ki.

Ezek kapcsán rendezést igényel a székelyföldi arányosítások révén közismeretűvé vált ugynevezett kiegészítő (illetőleg folytatóságos, vagy ismételt) arányosítások ügye is, a melyeknek káros hatását a székelyföldi ismételt arányosítások következményeit tárgyaló hírlapi közlemények és röpiratok után bizonyára fölösleges volna e helyen is ecsetelnünk.

Ezek nézetünk szerint olyan rendezést igényelnek, miáltal az ismételt arányosítások rendszerinti szülőökát képező kapzsi önzésnek a közérdek kárára való érvényre jutása meggátoltatik, de a nélkül, hogy a már megtörtént arányosításoknak a gazdasági követelmények érdekében szükségessé válható módosítása teljesen ki legyen zárva.

E kettős célzt azáltal véljük elérhetőnek, ha az egyszer megtörtént arányosítás alkalmával közösségben maradt legelőkre kimondatik, hogy ismételt arányosításuk csak akkor engedhető meg, ha az gazdasági szempontból tényleg szükségesnek mutatkozik és erre való tekintettel a földmiv. miniszter hozzájárul; de a költségek az arányosítás befejezésétől számítandó 50 éven belül csak akkor terhelhetik az érdekeltek összeségét, ha az újra arányosítást a birtokosoknak legalább $\frac{2}{3}$ számszerinti többsége kérte, míg ellenkező esetben a költségek viselése a kérelmezők terhére esik.

Az újra arányosítás megengedhetőségének elbirálásánál ezen követelmények mellett természetesen a kihasításra fennebb javasolt terület-minimum is figyelembe veendő.

Mindezeknek kiegészítéséül — tekintettel arra, hogy legelő-illetőség gyanánt nem egy helyen feltétlen erdőtalajjal, vagy épen véderdő jelleggel biró területek hasítottak ki, a melyek az állandó legeltetés folytán rövid idő alatt természetesen elkopárosodtak, feltétlenül törvénybe iktatandónak tartjuk végre azt is, *hogy legelő-illetőségek csakis a legelőgazdasági üzemre állandóan alkalmas termőhelylyel biró területeken hasítottassanak ki, és a mennyiben a kiosztott erdő és legelő-illetőségeknek ezen követelmény szerint való elkülönítése helyenként kivihetetlennek bizonyul: ott a legelő kihasítás mellőztessék.*

Az utóbbi kívánalmak önként érhetőleg szükségessé teszik, hogy erdő- és legelő-illetőségek elkülönítésének megengedhetősége fölött *a döntés esetről-esetre a kir. erdőfelügyelő és legelőgazda-*

sági felügyelő véleményének meghallgatása után történjék, a kinek véleményező közreműködését egyébként valamennyi legelő kiosztási ügynél mellőzhetlennel tartjuk, miután a minden esetben szükséges talajminősítés, valamint a gazdasági követelmények szakszerű mérlegelése, az arra hivatott szakértők bevonását minden kétségen kívül megköveteli.

Helyénvalónak látjuk tehát, hogy a törvény a szakértők közreműködését ebben a tágabb értelemben biztosítsa.

c) A már felosztott legelők együttes kezelését elősegítő intézkedések.

E tekintetben — azon intézkedésen kívül, a melyet a legelőgazdasági tervkészítés tárgyalása kapcsán a kisebb terjedelmű legelők közös kezelése esetére javasoltunk — a törvénybe két intézkedést vélünk felveendőnek.

Az első az, hogy azon felaprózott legelők, a melyeknek gazdasági terv szerinti kezelését az általános intézkedések b) pontja alatt említett kedvezőtlen fekvés miatt kötelezővé teendőnek javasoltuk, arra az esetre, ha felaprózott voltak miatt külön-külön rendszeres gazdaságra nem alkalmasak, a közérdek kívánalmaihoz képest együttes kezelésre köteleztessenek és ezt a jogot a földmiv. miniszter gyakorolhassa, a kinek felhatalmazás adandó arra is, hogy az ily módon együttes kezelésre egyesített legelők szakszerű kezelését azon esetben, ha az érdekelt birtokosok arra szakképzett alkalmazottal nem rendelkeznek, vagy azzal a szóban levő legelőket csak külön költségek árán kezelhetnék; a kezelést költségkövetelés nélkül, állami közegekre bizza és illetőleg a kezelési költségekhez hozzájáruljon.

Ezen intézkedés szüksége ugyanazon indokokból, a melyeket a gazdasági terv szerinti kezelés kötelezővé tételét illető javaslatunk támogatására felemlítettünk, önként következik, mert nyilvánvaló, hogy a gazdasági terv kötelezővé tétele által elérni óhajtott cél csak úgy biztosíthatjuk a közérdek javára eléggé, ha a rendszeres gazdaság lehetőségét is garantirazzuk; — ennek pedig az adott esetben a felaprózott legelők együttes kezelésének határozott megkövetelése elengedhetlen tartozékát képezi; de viszont kétségtelen az is, hogy az ebből származó kezelési terheket méltányos az államnak átvállalni.

A második intézkedést nézetünk szerint a felosztott legelők együttes kezelésének oly módon való elősegítésére kellene irányítani, hogy annak létrejöttét az érdekeltek kisebbsége ne akadályozhassa meg.

Ezt az által lehetne elérni, ha a törvényben kimondatnék, hogy az egyénenként felosztott és külön kezelt legelőknek ismét közösen való kezelését, azon esetben, ha azt az egy tagba eső legelőbirtoknál az összes legelőbirtokosok-, több különálló tagba eső legelőknél pedig az egy tagban részes birtokosok számszerinti $\frac{2}{3}$ -a kéri, a földművelési miniszter az előbbi esetben az egész birtokra, az utóbbi esetben pedig az illető legelőtagra (illetőleg tagokra) nézve elrendelheti.

Ezzel mód adatnék arra, hogy a gazdaság folytatásában az érdekeltek többségének akarata érvényesülhessen és egy-egy jobb igyekvésű csoport helyes törekvéseit, velők közös érdekeltségben tényleg nem álló más csoportok ellentétes akarata ne gátolhassa; másrészt pedig, hogy a számban nagyobb, de vagyoniilag gyöngébb birtokosok legelői néhány vagyonosabb kedvéért ne legyenek kiszolgáltatva a biztos pusztulásnak, a mikor attól a felosztás előtti jogos állapot visszaállítása által megóvhatók.

A felosztott legelők közös kezelésbevételének előmozdítása céljából igénybevehető további eszköz az alábbiakban tárgyalandó állami támogatásnak oly módon való alkalmazásában rejlik, hogy az által az érdekeltek a közös kezelés visszaállítására serkentve legyenek. Ennek szabályozása természetesen nem tartozik a törvény keretébe s azért e helyen csak megemlítjük, mint olyan eszközt, mely az itt szóban levő cél elérésére szintén előnyösen vehető igénybe.

d) *A legelőgazdaság állami támogatása.*

Ez nézetünk szerint egyfelől *a legelők tervszerű kezelése iránti hajlam élesztésére*, másfelől *a rendszeres gazdaság létesítésének és fejlesztésének könnyítésére s a rendszeres gazdaság terén kiváló birtokosok jutalmazására*, valamint *a rendszeres legelőgazdaság ismeretének fejlesztésére* volna irányítandó.

Az első cél érdekében mindenekelőtt az 1879. évi XXXI t. cz. 16. §-ával egyérialmű intézkedés kívánatos, oly hozzáadással,

hogy azon legelőkre, a melyeknek a tervszerű kezelésre való átmenet jövedelem apadást eredményez, megfelelő adó-kedvezmény vagy ideiglenes adó-elengedés, sőt indokolt esetben a kataszteri tiszta jövedelemnek megfelelő összegig jövedelem-kárpótlás is adható.

Ennek kiegészítéséül helyénvaló volna azoknak a birtokosoknak, a kik szakértőkkel nem rendelkeznek és illetőleg, a kiknek legelői nem vétetnek állami kezelés alá, módot adni arra, hogy legelőik gazdasági terveit állami szakértőkkel készíttethessék el és a felmerülő költségeket anyagi helyzetükhöz képest 5—10 év alatt törleszthessék; vagy ha az előbb említett adóelengedést és illetőleg kárpótlást indokoltá tevő körülmények forognak fenn: a gazdasági terv készítési költségeinek részleges vagy teljes elengedésében is részesülhessenek.

Ennél többet ebben az irányban az állam nézetünk szerint nem tehet.

Az így nyújtható támogatás hatását jelentékenyen fokozhatja azonban a legelőgazdaság berendezésének és fejlesztésének segítése által.

A segélyezés kiterjesztendő volna egyfelől a legelők rendszeres kezelése érdekében szükséges utak, itatók, istállók, vízvezetékek, kerítések s tejgazdasági épületek és felszerelések költségeire, másrészt a vízlecsapolás-, öntözés-, talajkötés és más talajvédelmi munkálatokra, valamint a legelőgazdasághoz szükséges kaszálók berendezésére; még pedig minden esetleges visszaélés kizárhatása érdekében, valamennyire akként, hogy a segélyek kifizetésének általában csak akkor legyen helye, a mikor a segélyezendő munkálatok megtörténtét a legelőgazdasági felügyelő igazolja.

Ehhez képest a segélyezés tekintetében ugyanolyan eljárást vélünk követendőnek, mint a minő a kopár-erdősítések segélyezésénél követtetik, de az olyan munkálatok segélyezésének kilátásba helyezéséhez, a melyeknek költségei felől csak részletes tervek alapján lehet kellő tájékozást szerezni, megkövetelendőnek tartjuk, hogy a kérvényhez a részletes tervek is csatoltassanak. Az a nézetünk továbbá, hogy állami kezelésben levő legelőkön az állami gazdatiszt, vagy erdőtiszt által vezetendő munkálatokra kilátásba helyezett segélyösszegek — ép úgy, mint a hogy utóbbi időben a kopár-erdősítések segélyezésénél történt — az állami

alkalmazott által leendő elszámolás kötelezettsége mellett, szükség esetén a munka tartama alatt is kiadhatók, miután ebben az esetben a tervek foganatosítását ezzel — a birtokosra nézve sokkal előnyösebb — eljárással is kockázat nélkül lehet elősegíteni.

A segélyezés összege véleményünk szerint az igazolt költségek 50%-ig terjedhetne, de nem lehet kizárni ennél nagyobb arányú segélyezést sem, mert kivételesen merülhetnek fel olyan esetek, a melyek a köz érdekében az 50%-on felüli segélyezést is szükségessé teszik. A segélyezés mértékének megszabásánál általában mindig az a haszon volna alapul veendő, a mely a tervbe vett berendezésektől a köz javára várható.

A segélyezés mellett olyan berendezési költségekre, a melyeket a birtokosok sajátjukból segélyezésre való kilátás mellett sem képesek előlegezni, helyénvalónak véljük az olcsó hitelnnyújtás lehetővé tételét is, miután nagyon sok az olyan legelők száma, a hol a birtokosok gyenge anyagi helyzete miatt, a rendszeres legelőgazdasághoz mulhatlanul szükséges berendezések csak 15—20 évi törlesztésre kapható olcsó hitel segélyével létesíthetők.

Ezt a támogatási módot a felaprózott legelők egyesített kezelésének már kiemelt előnyeire való tekintettel — azon körülménynél fogva, hogy a közös kezelésre egyesítendő legelők tulajdonosai a rendszeres üzemhez szükséges berendezések költségeinek előlegezésére rendszerint képtelenek — különösen a rendszeres legelőgazdaság érdekében létesülő állandó jellegű közös gazdaságok (társulatok és szövetkezetek), valamint a birtokfelosztás folytán megszűnt közösséget a fentiek szerint ismét visszaállító birtokosságokkal szemben ajánljuk, a melyek a tulságos legelőfeldarabolás ismertetett hátrányainak megszüntetése érdekében megbecsülhetetlenül hasznos szolgálatot tehetnének, s mint ilyenek megérdemlik, hogy létrejöttüket az állam minden igénybe vehető eszközzel elősegítse.

Az anyagi támogatás eddig érintett eszközeit kiegészíti a rendszeres gazdaság iránti hajlam és a nemes verseny élesztésére igen jó hatásúnak bizonyult állami jutalmazás, a miben önként érhetőleg azok a legelőtulajdonosok volnának részesítendőek, a kik a legelőgazdaság fejlesztése terén, a környék átlagos legelőgazdaságához viszonyítva, kiváló eredményeket tudnak felmutatni.

A jutalmazást a földmivelési miniszterium költségvetésében e célra (a segítyezésre fordítandó hitelhez hasonlóan) évről-évre előirányozandó hitelösszegeből nézetünk szerint úgy lehetne a legcélszerűbben megvalósítani, ha a földmivelési miniszter által egy *állandó bizottság* szerveztetnék, mely a legelőgazdasági felügyelőségek javaslata alapján a közigazgatási bizottságok által 5 évenként jutalmazásra ajánlatba hozandó legelőket, a következő ajánlási év bekövetkezéséig — lehetőleg egyenlő évi részletekben — a kir. legelőgazdasági felügyelők közreműködése mellett megvizsgálná és a jutalmazás iránt a földmivelési miniszternek évenként javaslatot tenne. A jutalmak odaitélése természetesen a földmivelési miniszter jogkörébe volna utalandó és a jutalmazások közzétételéről is gondoskodni kellene.

Ez az eljárás, a mellett, hogy a jutalmazás iránti végleges javaslatok hazánk nagyobb terjedelmű részeiről gyűjtött összehasonlító adatok alapján, a valóban legérdemesebb legelőbirtokosokat emelhetnék ki és azoknak jutalmazása az egyes évekre elég egyenletesen volna elosztható, azon nem kicsinyelhető előnyt is biztosítaná, hogy a földmivelésügyi kormányának a legelőgazdaság irányításában rejlő feladata az állandó bizottság jelentései által tetemesen megkönnyítették s a szemleutakat tevő bizottságokban a legelőgazdaság fejlesztése még egy hathatós támaszt nyerne.

A legelőgazdaság fejlesztésének eddig tárgyalt módjai és eszközei azonban, az ügy természetéből érhetőleg, csak akkor lehetnek állandóan javuló gazdasági helyzet támaszai, ha módot keresünk arra is, hogy a legelőgazdaság terén nálunk általánoságban tapasztalható nagy mérvű elmaradottságot a haladás szelleme válthassa fel. Ezt a célt *a legelőgazdasági ismeretek fejlesztésére irányuló tevékenység* révén érhetjük el, a mit fennebb — az állami támogatás módjainak részletezése közben — második helyen említettünk.

e) *A legelőgazdasági ismeretek fejlesztése.*

Ez a törekvés nézetünk szerint egyfelől a *mezőgazdasági ismétlő iskolák* és a *mezőgazdasági szakiskolák* tananyagának célszerű kiegészítése s a legelőekben bővelkedő vidékekre *legelő- és havasgazdasági tanfolyamok* rendezendő által, másfelől a legelő-

és illetőleg havasgazdaságot, valamint a tejgazdaság különféle ágait gyakorlatilag is oktató *vándortanítók* alkalmazása segítségével vihető sikerre.

Mindez természetesen az államra hárul és a földmiv. kormányzat terheit újabb áldozatokkal növeli, de a legelőgazdaság rendezéséhez és fejlődéséhez fűződő államgazdasági érdekek félreérthetetlenül megkövetelik, hogy az állam részéről a szellemi és gyakorlati képzés ezen nélkülözhetlen eszközei is teljes áldozatkészséggel felkaroltassanak.

Ezeknek támogatása érdekében mindenesetre kívánatos, hogy az *állami legelőbirtokok* berendezés és kezelés tekintetében egyaránt *példaadó szerepet töltsenek be* és az iskolákban, illetőleg tanfolyamokon *elméletileg kiképzett növendékeknek* olyan *gyakorlatszerző helyet szolgáltatassanak*, a honnan 1—2 évi szolgálat után, ugy a legelőgazdaság és takarmánytermesztés, mint a legelőn való állatnevelés és az ott üzhető tej-, vaj- és sajtgazdaság tekintetében, kellő jártassággal kerülhessenek ki.

Az állam tulajdonában levő legelőkön természetesen súlyt kellene helyezni az okszerű gazdaság fejlesztése érdekében köztudomás szerint igen fontos szerepet játszó *kísérleti ügy* felkarolására is oly módon, hogy a kísérletezések fokozatosan a legelő- és illetőleg havasgazdaság minden ágazatára kiterjeszkedjenek.

A *kísérleti telepek* működését nézetünk szerint a földmiv. minisztérium alá tartozó állatélettani és takarmányozási állomás és a központi vegykísérleti állomás intézhetné, a legelőgazdasági ügyekkel megbízandó ügyosztály és illetőleg a földmiv. miniszter központi vezetése alatt.

Ezekbe foglaltuk össze mindazt, a mivel a legelőgazdaság fejlődését az állam részéről anyagi és erkölcsi tekintetben támogathatónak véljük.

A támogatás eszközeinek fennebbi csoportosításából következőleg, most azon intézkedések tárgyalására térünk át, a melyek a legelő okszerű berendezését és az üzem fentartását gátló akadályok elhárítására irányulnak. Ezeket tárgyaik különféleségénél fogva vegyes intézkedéseknek nevezzük.

7. A legelőgazdaság fejlesztését szolgáló vegyes intézkedések.

Az itt tárgyalandó intézkedések, az előbbieken jelzett céljajkhoz képest, részint a *legelők hozzáférhetőségének és vízzel való ellátásának biztosítására*, részint a *berendezésekhez és az üzemhez nélkülözhetlen faanyagok beszerzésének lehetővé tételére* volnának irányítandók.

E célok érdekében — mintegy preventív intézkedés gyanánt — mindenekelőtt annak a szükségét kell hangoztatnunk, hogy az erdők és *legelőknek közigazgatási, vagy birói uton való kihasítása, arányosítása, felosztása, vagy tagosítása alkalmával, az eljáró közegek a lehetőségig gondoskodjanak minden alkalommal úgy a legelők célszerű hozzáférhetőségének és itató helyekkel való ellátásának biztosításáról, mint arról is, hogy a legelők berendezéséhez és üzeméhez szükséges faanyagok beszerzése elkerülhető akadályozást ne szenvedjen.*

Az erre irányuló intézkedés elsősorban az 1894. évi XII. t. cz. 37—40. §-ban foglaltakhoz hasonló értelmű határozmányokkal volna kiegészítendő, úgy azonban, hogy a községeknek a 36. §-ban kimondott azon kötelezettsége, mely szerint a birtokokhoz való hozzájutás érdekében szükséges utak létesítéséről az érdekeltek hozzájárulásával (37. §.) gondoskodni tartoznak, ne legyen a tagosításhoz kötve, s másfelől a *kisa játitásjog* kifejezetten ne csak az *utakra*, hanem a *létesítendő csordajárókra, valamint a legelőkön nélkülözhetlen itatók berendezéséhez szükséges területekre is* kiterjesztessék és a 39. §-ban a kisajátítási jog engedélyezésének feltételéül szabott „közérdek” fogalma alá soroztassanak be mindazon legelők, a melyek állandóan, vagy rendszerint több birtokos állatainak legeltetésére szolgálnak.

Ez az intézkedés természetesen magával hozná azt is, hogy a legelőkhöz kért utak, csapások s itató- és illetőleg vízvezeték-helyek szükségszerűségének véleményezése, az érdekeltségi arány megállapításával egyetemben, a közig. bizottsághoz, illetőleg annak legelőgazdasági albizottságához legyen utalva és hogy a földmiv. miniszter a kisajátítás megengedhetősége fölött ezen bizottság meghallgatásával határozzon.

Ugyanezen bizottságnak — az eljárás egyszerűsítése érdekében — kötelességévé volna teendő, hogy a kisajátítási eljárás

javaslatba hozatala előtt a felek között egyezséget kísértsen meg és csak annak sikertelensége esetén tegyen előterjesztést a kisajátítás megengedése iránt.

A legelőgazdasági üzem berendezéséhez és folytatásához szükséges faanyagok beszerzésének lehetővé tételé, a fennebb első helyen tárgyalt javaslat érvényrejuttatása esetén, a jövőre végzendő birtokrendezési eljárások alkalmával az esetek többségénél biztosítható lesz, de mivel vannak és a jövőben is elkerülhetlenül lesznek olyan esetek (különösen a havasi legelőknél), hogy a legelőtulajdonos a legelőgazdaság berendezéséhez és üzeméhez szükséges faanyagokat — akár azért, mivel neki erdeje nincsen, vagy ha van is, ott a legelőgazdaság berendezéséhez alkalmas faanyagok nem találhatók, akár azért, mivel saját erdei a legelőtől távol, olyan helyen fekszenek, a honnan a fát csak aránytalan költségek árán lehetne a legelőre vinni — csak mások erdeiből szerezheti be: kívánatosnak mutatkozik, hogy a törvény az ilyen esetekre is kiterjeszkedjék s a legelőtulajdonosokat a fa-beszerzés terén felmerülhető nehézségekkel szemben lehetőleg támogassa.

Ezt a feladatot a magánjog tiszteletben tartandó követelményeinek megóvása mellett — a mit az előbbiekben is szem előtt tartottunk — csak részben véljük megoldhatónak, az által, ha a fent említett körülmények folytán mások erdeire szoruló legelőtulajdonosok legelőgazdaságának berendezéséhez és üzeméhez tényleg szükséges faanyagok fedezése a községi, városi, törvényhatósági és állami erdők megfelelő részeinek le nem kötött — tehát nélkülözhető — hozamaiból, az ott elérhető tőáron biztosíthatik és a nevezett erdők hozamaiból e célra a jövőben kellő készletek rezerváltak.

E mellett szóba jöhetne annak a kimondása is, hogy a mennyiben a legelőtulajdonosoknak a legelőgazdasági üzem berendezéséhez és fentartásához multhatlanul szükséges faanyagok az előbbiekben nem említett birtokosok erdeiből volnának fedezendő, de azoknak kiszolgáltatását az erdőbirtokos indokolatlanul megtagadja, vagy a fáért uzsora számba menő árakat követel: azon esetben a fa kiadása és ára tekintetében, a legelőtulajdonos kérelmére, a körülmények megvizsgálása után, a közigi bizottság

és illetőleg — felebbezés esetén — a földmiv. miniszter dönt és ezen hatóság döntése mind a két félre kötelező.

Ezen rendelkezés alkalmazását azonban egyrészt a felmerülhető vitás kérdések igazságos eldöntésének egyes esetekben leküzdhetlenné válható nehézségei miatt, másrészt azért, mivel a javaslatainkban elfogadott alapelvvel ellenkezik, részünkről nem javasolhatjuk; csak felemlítjük mint olyat, a mely a fentiekben kitűzött cél elérésére szintén alkalmasnak mutatkozik.

Javaslatainkkal ezek után a törvény azon részére térünk át, melynek célja gyanánt a bevezető részben a legelőkön történő kihágások és veszélyes cselekmények büntetését jelöltük meg.

8. Büntető intézkedések a legelőkön felmerülő kihágásokra.

A kihágásokra vonatkozó büntető határozatok nézetünk szerint legcélszerűbben az 1879. évi XXXI. t. cz. második cziménél követett átnézetes beosztáshoz hasonló csoportosítással tárgyalhatók.

Annak mintájára a *legelőgazdasági törvény e része 4 fejezetre volna osztandó.*

Az *első fejezet* magában foglalná:

a) A kihágások meghatározását, ide értve a mások által elkövetett veszélyes cselekményeket is;

b) a vétségek, illetőleg büntettek meghatározását;

c) a kihágások eseteiben alkalmazható büntetések nemeit;

d) a zálogvétel, letartóztatás, házkutatás, elzárás és vizsgálati fogság szabályozását;

e) az utasok által elkövetett kihágások büntetését;

f) a kísérlet, részesség, gondatlanság és szándék büntethetőségére vonatkozó határozmányokat;

g) több kihágó együttes büntetésénél követendő intézkedéseket;

h) a tetséssel együtt felelős személyek meghatározását;

i) az indítványtétel jogának szabályozását;

j) a kárérték megállapításánál használandó érték- és árszabályra vonatkozó intézkedéseket; és végre:

k) a büntethetőség, büntetés és kártérítési kötelezettség elévülési idejének megállapítását.

A *második fejezet* részletezné a legelőkön történhető különféle lopásokat és azok büntetését (beleértve a legelőkön levő

fákból, a legelők talajából és melléktermékeiből s a legelők berendezéseiből történő lopásokra vonatkozó határozmányokat is) valamint a kísérlet, orgazdaság és bünpartolás büntetését.

A *harmadik fejezet* 2 csoportban tárgyalná először a legel-tetési kártételeket és azok büntetését, majd a legelők talajának s tartozékainak épségét veszélyeztető kártételeket és veszélyes cselekményeket és azok büntetését.

A *negyedik fejezet* megjelölné a kihágások büntetésére illetékes bíróságokat és intézkednék az illetékesség, valamint az eljárás szabályozása felől.

Az egyes fejezetek részletes fejtegetését — tekintettel arra hogy ez uttal csak a legelőgazdaság rendezése és fejlesztésének biztosítása érdekében szükségesnek vélt intézkedések *főbb vonásait* óhajtjuk kiemelni — mellőzzük, de a *követendő elvek* megjelölését célunkból folyólag itt sem hagyhatjuk el.

E tekintetben a fent említett fejezetek elsejére az a nézetünk, hogy kidolgozásánál az 1879. évi XXXI. t.-cz. második címének 1. fejezetében és 3-ik fejezetének 142—150. §-aiban kifejezésre jutó elvek csupán a veszélyes cselekmények és mulasztások, valamint a felelősség és a közös legelőkön a részesek által elkövetett kihágások tekintetében igényelnek módosítást, még pedig az előbbi kettő a *pásztorokért való felelősségre* és a birtokosok által saját legelőiken elkövetett veszélyes cselekményekre vonatkozó előbbi javaslataink értelmében, az utóbbi pedig úgy, hogy *a részes birtokos által elkövetett lopás vagy kártétel* kifejezetten csak akkor tekintessék kihágásnak, ha az a birtokosság és illetőleg birtokossági elnökség tudta és beleegyezése nélkül történt. Ezek mellett — az alkalmazható büntetések részletezése kapcsán *igen czélszerű volna átvenni az 1894. évi XII.-t. cz. 115. §-t, a melyben a pénzbüntetésnek közmunkára való átváltoztatása a hatóságnak megengedtetik; a zálogtárgyak megőrzését és kiadását illető intézkedéseket pedig ki kellene egészíteni a most idézett t.-cz. 104. és 105. §-aiban foglaltakkal.*

A második fejezet, tekintettel a legelők fütermésében, talajában, fanövényzetében, melléktermékeiben és berendezéseiben lopás által okozható károsítások különféleségére, nézetünk szerint ép olyanszerű részletezést igényel, a minő az 1879. évi XXXI. t. cz.

második czimének II. fejezetében foglaltatik. A büntetések megszabásánál mindenesetre gondot kell fordítani arra, hogy *az olyan cselekmények, a melyek a birtokosoknak is tiltva vannak, valamint az olyanok, a melyek éjjel, vagy az általános munkaszünet napjain és fuvarerő igénybevétele mellett, avagy határozott figyelmeztetés ellenére követtetnek el, súlyosabb büntetéssel legyenek fenytve.*

A büntetés kiszabása tekintetében egyébként az idézett törvényczikkben követett elvekhez csatlakozunk, a melyeknek szigora a legelőgazdaság rendezése és fejlesztése érdekében is nagyon szükséges.

A harmadik fejezet — mint előbb is jeleztük — két pontra volna osztandó, melyeknek elseje a legeltetési kártételeket, második pedig a legelők talajának, berendezéseinek és egyéb tartozékainak épségét veszélyeztető kártételeket és veszélyes cselekményeket ölelné fel.

Az első részt az 1894. évi XII. t. cz. 110. és 111. §-ai, valamint az 1879. évi XXXI. t.-cz. második czim második fejezetének 100—104. §-aiban foglaltak czélszerű egybeolvasztása útján véljük kidolgozandónak, miután *a legeltetési kártételek büntetése, az általános intézkedésekből következőleg, a legelőkön is mulhatlanul kiterjesztendő az olyan esetekre, a mikor a legeltetés tilalmazott facsopórtokban, erdőfoltokban vagy cserjésekben és illetőleg befásított legelőrészekben történik.*

Az idézett törvényszakaszok egybeolvasztását oly értelemben javasoljuk tehát, hogy a pénzbüntetés mértékére, valamint a hajtópénzekre nézve az 1894. évi XII. t.-cz. 110. és 111. §-ai legyenek irányadók, egyebekben pedig az 1879. évi XXXI. t.-cz. idézett szakaszaiban kifejezésre jutó elvek követtessenek, figyelemmel itt is arra, hogy az előbbi fejezet befejező részében kiemelt *súlyosbító körülmények se legyenek mellőzve.*

Ezeken kívül ebben a fejezetben szabályozást igényel természetesen *az állatoknak idegen területen való áthajtása, valamint az ilyen esetekben történő kihágások büntetése* is, miután ilyen eset legelőre járó állatok ki- és visszahajtásánál gyakran merül fel.

A harmadik fejezet második része, mely a törvénybe „Egyéb kártételek és veszélyes cselekmények“ czimmel volna beilleszthető, egészben az 1879. évi XXXI. t.-cz. 105—114. §-ainak elvét követhetné, tekintetbe véve természetesen azokat a határozmányokat, a melyek az általános és különleges intézkedéseket, valamint a legelőrendészeti áthágásokat illető előbbi részekben javasoltattak.

A negyedik fejezet tekintetében hasonló értelmű véleménynek kell kifejezést adnunk, miután az erdőtörvény végrehajtásánál szerzett tapasztalatok arra vallanak, hogy a legelőkön történő kihágások fölötti biráskodás I. foku illetőségét, sem a helyes jogszolgáltatás, sem a rendes ügymenet és pontos végrehajtás szempontjából nem czélszerű, — sőt olyan esetekben, a mikor a község birtokain történt kihágások elbírálásáról van szó, jogilag nem is helyes — a községi előljáróra és illetőleg az előljárárságból alakítandó bíróságra bízni, s a jogszolgáltatási elvekből folyólag a II. foku biráskodást is tagadhatlanul czélszerűbb olyan bíróságra ruházni át, mely a legelőrendtartás iránti intézkedésekben nem részes.

Ezek miatt a legelőgazdasági törvénynek itt szóban levő fejezeténél is az 1879. évi XXXI. t.-cz. III. fejezetében foglaltak követését ajánljuk, de szintén az erdőtörvény végrehajtásánál szerzett tapasztalatok alapján — tekintettel arra, hogy a kihágási bíróságok nem egy esetben olyan ügyek fölött ítéleznek, a melyek tulajdonképen áthágásoknak minősítendők, avagy a melyekben a helyes ítélethez nem érdekelt szakember véleménye kellene, de ilyen a bíróságban nincsen — helyén valónak tartjuk, hogy *a II. foku kihágási bíróság ülésein szavazati jog nélkül, mint véleményező tag, vegyen részt a kir. legelőgazdasági felügyelő is*, és az olyan ügyekben, a melyek a tényállás szerint legelőrendészeti áthágásnak minősítendők, valamint az olyanokban is, a melyeknek minősítése a szakbeli adatok hiányossága miatt nem bírálható el, *legyen meg a kir. ügyéséhez hasonló előterjesztési joga*, és ha a II. foku kihágási bíróság, előterjesztése, ellenére áthágási ügyben ítélt, *a földmiv. miniszterhez semmiségi panaszt tehessen*, a mi fölött a földmiv. miniszter döntene.

9. Az országos legelőgazdasági alapra vonatkozó intézkedések.

Az országos legelőgazdasági alap a legelőgazdaság terén ugyanolyan célok szolgálatára volna alakítandó, a minőket az erdőgazdaság terén az országos erdei alap szolgál s képzését és kezelését is ugyanolyan módon véljük szabályozandónak. Megjegyezzük azonban, hogy nézetünk szerint a legelőőr tartás könnyítése céljából az 1894. évi XH. t. cz. 101. §-ához hasonló értelmű intézkedéssel kívánatos *a legelőbirtokosoknak megadni azt a jogot, hogy a legelőőrök szegődménydíjának megállapításakor részükre a feljelentéseik alapján megítélendő pénzbüntetések $\frac{1}{5}$ részét is biztosíthassák*, és ehhez képest az országos legelőgazdasági alap képzését tárgyaló intézkedésben az alap javára csak a pénzbüntetések $\frac{3}{5}$ részének beszolgáltatása volna kötelezővé teendő.

*

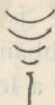
A törvény azon rendelkezéseit, illető javaslatainkat, a melyeket a legelőgazdaság rendezése és fejlesztése érdekében *közgazdasági szempontból* szükségesnek vélünk, a fentiekkel befejeztük. A törvénybe beveendő intézkedéseket azonban még nem tekintjük kimerítetteknek, mert nyilvánvaló, hogy a törvényben egyrészt a közbirtokosságok gazdasági ügyvitelét, másrészt a hazánkban még ma is igen sok helyen szokásos nyomásos gazdaság mellett gyakorolható legeltetés szabályozását sem lehet mellőzni s ezek után még a legelőgazdasági törvény rendelkezéseivel többé-kevésbé érintett törvénycikkek módosítása, valamint a legelőgazdasági törvény végrehajtása is intézkedéseket követel.

Mindezek közül — azonban a bevezető részben megszabott céljainknál fogva — csak a *közbirtokosságok gazdasági ügyvitelének szabályozását* tekinthetjük olyannak, a miről a közbirtokosságok legelőgazdaságának rendezésével lényegi kapcsolatban álló tárgya miatt — egyébként tisztán adminisztratív jellege dacára — már most szintén véleményt kell nyilvánítanunk.

Ebbeli feladatunk azonban külön tárgyalást nem igényel, mert úgy hisszük, hogy ide vonatkozó véleményünket eléggé jellegezhettük azzal, ha az 1898. évi XIX. t.-cz. II. részére utalva megjegyezzük, hogy a közbirtokosságok szervezése és gazdasági

ügyvitelének szabályozása tekintetében osztjuk az ott elfogadott elveket és csupán a végrehajtás egyszerűsítése, valamint a közbirtokossági elnökségek felelőségének fokozása érdekében tartunk szükségesnek némi módosításokat, a melyek egyfelől a rendezés könnyebb és gyorsabb kivitelét, másfelől a helyes gazdálkodás teljesebb biztosítását szolgálják.

Befejezésül végre csak azt kívánjuk még megjegyezni, hogy azon visszasságok miatt, a melyekről a bevezető rész II. pontja alatt megemlékeztünk, sürgőségét látjuk annak is, hogy a *községi legelők igénybe vételi jogosultságának megállapításánál követendő elvek*, a birtokok jogi természete és az okszerű gazdasági követelmények alapján, rendeletileg szabályoztassanak, miután e nélkül nem remélhető, hogy a legelőgazdasági tervek az ilyen visszasságokat is képesek lesznek az egész vonalon megszüntetni; már pedig a míg ez meg nem történik, addig a községi legelők a bevezető részben érintett körülmények miatt, a köz érdekeit helyesen nem szolgálhatják.

FÜGGELÉK.

A fentiekben kifejtett javaslataink kidolgozásánál kizárólag az a törekvés vezetett, hogy legelőgazdaságunk fontosságának, jelenlegi helyzetének és rendezése elodázhatatlan szükségének vázolója nyomán *rámutassunk* azokra a módokra és eszközökre, a melyekkel mezőgazdaságunknak ezt a fontos, de mégis fölülte elhanyagolt, mostoha helyzetben tengődő ágazatát visszaterelhetnők a hova tovább, szembetűnőbb hanyatlás lejtőjéről és felemelhetjük arra a magaslatra, a melyen nagy jelentőségű közgazdasági szerepét, államgazdaságunk és gazdaközönségünk javára, az adott viszonyok között elérhető legteljesebb mértékben betölthetné.

Nem kész törvény-tervezet összeállítására, hanem csak egy megokolt javaslat készítésére törekedtünk tehát, a mely azonban a megalkotandó törvénynek nemcsak főbb irányelveire, hanem minden fontos részletére nézve is kifejezi nézeteinket és ezáltal a kérdés megoldását hathatósabban könnyitheti.

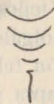
Javaslataink kidolgozásánál a legtökéletesebb schweizi legelőgazdaságok képe lebegett előttünk, de vezetőink a hazai viszonyok voltak s a haladás eszközeit mindenben az adott helyzethez és legelőgazdaságunk romlásának okaihoz mértük, a melyeket a fenti I. és II. fejezetek alatt épen azzal a czéllal vázoltunk, hogy javaslatainkat a hazai viszonyok megvilágított alapjára helyezve fejthessük ki.

Nem követtünk tehát külföldi törvényt, hanem a mi sajátos viszonyaink által szabott utakon haladtunk a kitűzött végcél felé, és arra igyekeztünk, hogy javaslataink a törvényalkotónak abban az esetben is lehetőleg minden fontosabb mozzanatra kiterjeszkedő tájékoztatást szolgáltatassanak, ha a legelőgazdaság rendezése *külön törvényekben* nyer megoldást, — jóllehet

részünkről a törvényt illető javaslatok előtt említett körülmények folytán abban a nézetben vagyunk, hogy *a legelőgazdaság rendezése egy új, a mainál tökéletesebb mezőgazdasági törvény keretében, a mezőgazdasági felügyeleti szervezet alapos reformálása kapcsán volna a legcélszerűbben megoldható.*

Legelőinknek évről-évre ijesztőbb arányokban növekvő pusztulása arra int azonban, hogy a legelőgazdasági törvény megalkotásának most említett módját csak arra az esetre valljuk előnybe helyezendőnek, ha az által létrejötté nem szenved elodázást.

Ellenkező esetben — hivatkozva mindarra, a mit a legelőgazdasági törvény sürgős voltáról a bevezető részben meg nem czáfolható tapasztalatok alapján előadtunk, teljes meggyőződésünkkel hangoztatjuk, hogy a legelőgazdasági törvényt — *a mezőgazdasági törvény szükségszerű módosítása kapcsán* — meg kell alkotni *külön* mielőbb, és őszinte örömünkre fog szolgálni, ha javaslatainkkal ezen égetően sürgős gazdasági kérdés megoldását ilyen értelemben is elősegíthetjük.

1851

/1866/

TARTALOM.

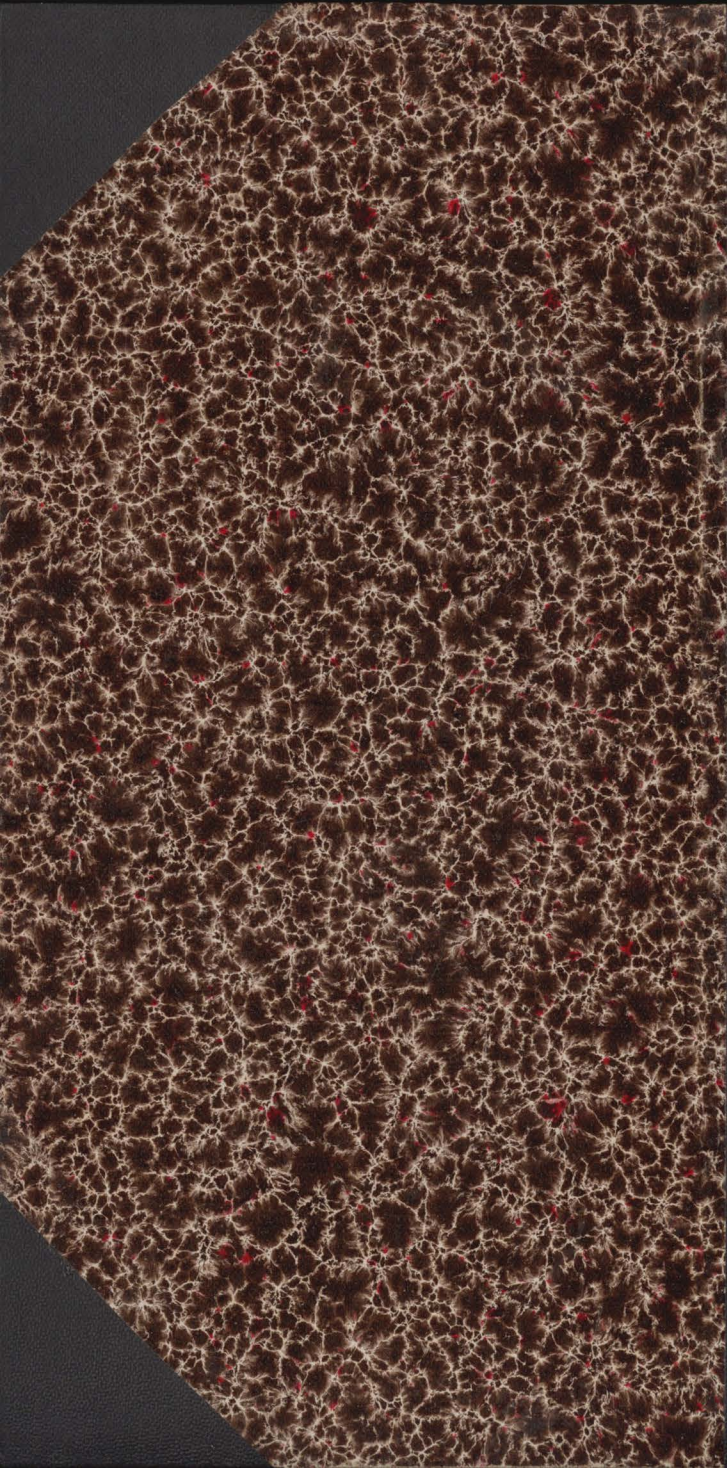
	Oldal
I. Legelőgazdaságunk államgazdasági jelentőségének és mai állapotának rövid jellegzése, különös tekintettel az állattenyésztésre	3
II. Legelőgazdaságunk mai helyzetének okai	9
III. A legelőgazdasági törvény szükségességének indokolása	15
IV. A legelőgazdasági törvényre vonatkozó javaslatok	20
1. Általános intézkedések	22
2. Különleges intézkedések	34
3. A legelők felügyeletére vonatkozó intézkedések	38
4. A legelőrendészeti áthágások büntetése	43
5. A legelőrendészeti áthágások büntetésére illetékes hatóságok megjelölése és az eljárás szabályozása	47
6. A legelőgazdaság fejlesztését célzó intézkedések	47
a) Közlegelők képzése és a közlegelők szolgálmainak megszüntetése	48
b) A legelők felaprózását akadályozó és a már felosztott legelők együttes kezelését elősegítő intézkedések	49
c) A már felosztott legelők együttes kezelését elősegítő intézkedések	52
d) A legelőgazdaság állami támogatása	53
e) A legelőgazdasági ismeretek fejlesztése	56
7. A legelőgazdaság fejlesztését szolgáló egyes intézkedések	58
8. Büntető intézkedések a legelőkön felmerülő kihágásokra	60
9. Az országos legelőgazdasági alapra vonatkozó intézkedések	64
Függelék	66

20